

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Michaela Čejková

Jak se žije ukrajinským migrantům v České republice

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Michaela Čejková**

Vedoucí práce: **Mgr. Marie Jelínková**

Datum obhajoby: 2008

Bibliografický záznam

ČEJKOVÁ, Michaela. *Jak se žije ukrajinským migrantům v České republice*. Praha:

Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2008. 41 s.

Vedoucí bakalářské práce Mgr. Marie Jelínková.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá legální pracovní migrací Ukrajinců do České republiky a jejich integrací do české společnosti. Cílem práce je na základě sekundární analýzy dostupných výsledků kvalitativních a kvantitativních výzkumů, studia odborné literatury a oficiálních statistických dat analyzovat, jak se daří ukrajinským imigrantům integrovat do české společnosti. Výsledky jsou dokresleny vlastním nereprezentativním kvalitativním šetřením mezi Ukrajinci. Integrace migrantů je v textu vnímána jako dvoustranný proces, ve kterém hrají důležitou roli samotní imigranti, ale také hostitelská společnost. Zaměřuje se proto zejména na postoje hostitelské společnosti k ukrajinským imigrantům, důvody vedoucí Ukrajince k imigraci do České republiky, jejich kvalifikaci a postavení na trhu práce v České republice a na oficiální integrační politiku České republiky. Z analýzy vyplývá, že česká společnost si imigraci Ukrajinců spojuje spíše s negativy, která může jejich imigrace přinést. Oficiální česká integrační politika přitom není ve svém dopadu příliš úspěšná, protože zasahuje jen malou část imigrantů. Tyto skutečnosti spolu s rodinnou situací a postavením Ukrajinců na pracovním trhu České republiky ovlivňují jejich snahu o úspěšnou integraci a tendenci se v České republice natrvalo usazovat.

Abstract

This bachelor's work deals with legal labour migration of Ukrainians into Czech Republic and their integration into Czech society. The aim of the work is to analyze successfulness of integration of Ukrainian immigrants on the basis of secondary analysis of available results of qualitative and quantitative researches, on the basis of study of specialized literature, internet sources with subject matter of migration and official statistical data and on the basis of own qualitative research. The sense of the integration in text is taken as bilateral process in which immigrants themselves and host society as well play important role. Therefore it aims at the posture of host society to Ukrainian immigrants, at the reasons which lead to Ukrainian immigration to Czech

Republic, at their qualification and position on labour market in Czech Republic and finally at integration policy of the Czech Republic. The analysis shows that Czech society associates immigration of Ukrainians with negative features which it can bring and Czech immigration policy isn't too successful because it interferes only in a little section of immigrants. These facts together with family situation and position of Ukrainians on labour market in Czech Republic influence their effort of successful integration and tendency to permanently settle in Czech Republic.

Klíčová slova

Integrace, migrace, Ukrajinci, integrační politika, sociální mobilita, pracovní migrace, hostitelská společnost.

Keywords

Integration, migration, Ukrainians, integration policy, social mobility, labour migration, host society

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci s názvem „Jak se žije ukrajinským migrantům v České republice“ zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

19.5.2008

Michaela Čejková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat konzultantce mé bakalářské práce Mgr. Marii Jelínkové za čas, který mi věnovala, za cenné rady, inspirace a připomínky.

Obsah

ÚVOD.....	8
1. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	11
2. METODOLOGIE A DATA.....	13
3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	16
3.1. PUSH/PULL FACTOR	16
3.2. TEORIE SOCIÁLNÍCH SÍTÍ.....	16
3.3. TEORIE SOCIÁLNÍ MOBILITY	17
3.4. EVROPSKÁ INTEGRAČNÍ POLITIKA	18
3.4.1. <i>Asimilační model</i>	18
3.4.2. <i>Diskriminační model</i>	18
3.4.3. <i>Multikulturní model</i>	19
3.4.4. <i>Model „občanské integrace“</i>	20
4. VYMEZENÍ PROBLÉMU	21
4.1. VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU – Z HLEDISKA AKTÉRŮ V ČESKÉ REPUBLICE	22
4.2. VYMEZENÍ PROBLÉMU - SITUACE U NÁS ZEJMÉNA PO ROCE 1989	22
4.2.1. <i>Vývoj počtu Ukrajinců v České republice</i>	22
4.2.2. <i>Charakteristiky ukrajinské migrace</i>	24
5. POSTOJE ČECHŮ K CIZINCŮM	26
5.1. POSTOJE ČECHŮ K CIZINCŮM PODLE DŘÍVE PROVEDENÝCH VÝZKUMŮ	26
5.2. POSTOJE ČECHŮ K UKRAJINCŮM Z POHLEDU RESPONDENTŮ	29
6. DŮVODY EMIGRACE UKRAJINCŮ A UKRAJINEK.....	31
6.1. ÚČEL POBYTU UKRAJINCŮ V ČESKÉ REPUBLICE: SLOUČENÍ RODINY NEBO EKONOMICKÁ AKTIVITA?.....	31
6.2. VÝSTUPY Z ROZHOVORŮ: DŮVODY RESPONDENTŮ K EMIGRACI.....	33
7. POSTAVENÍ UKRAJINSKÝCH IMIGRANTŮ NA ČESKÉM TRHU PRÁCE	35
7.1. ZAMĚŠTNÁNÍ VERSUS VZDĚLÁNÍ UKRAJINSKÝCH MIGRANTŮ.....	35
7.2. VÝSTUPY Z ROZHOVORŮ - PRACOVNÍ SITUACE RESPONDENTŮ VS. VZDĚLÁNÍ	37
8. ČESKÁ REPUBLIKA A INTEGRACE CIZINCŮ	40
8.1. JAK ČESKÁ REPUBLIKA NAPOMÁHÁ INTEGRACI	40
8.2. TENDENCE UKRAJINCŮ NE/USAZOVAT SE V ČESKÉ REPUBLICE NATRVALO.....	42
8.3. VÝSTUPY Z ROZHOVORŮ K OTÁZCE ÚČELU POBYTU A TRVALÉHO USAZENÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	44
POTVRZENÍ A VYVRÁCENÍ HYPOTÉZ	47
ZÁVĚR	49
SHRNUTÍ	50
SUMMARY	52
LITERATURA.....	54
SEZNAM PŘÍLOH:	60
PŘÍLOHY	61

Úvod

Migrace je součástí společnosti odnepaměti, i když její podoba se v čase samozřejmě vyvíjí. Ať už je migrace ekonomicky, profesně, sociálně (nebo jinak) motivovaná, ať jde o migraci skupin či jednotlivců, dočasnou či definitivní, ovlivňuje migrace samotné migranty, ale také hostitelskou společnost jako celek [Bade 2005: 8, Castles, Miller 1993].

Pro novodobou migraci měly podle Castlese a Millera (1993) zásadní význam společenské změny 80. a 90. let minulého století. Transformace v ekonomických, sociálních i politických strukturách podnítily vznik nových forem celosvětové migrace a rostoucí etnické diverzity. Ačkoliv se k emigraci odhodlá jen menšina populace, ve výsledku jejich počty dosahují milionů [Castles, Miller 1993: 2-3]. Migrace je tedy nepochybně významným fenoménem pro současné společnosti.

Podle zprávy Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration, dále IOM) z roku 2005 je současná migrace v Evropě nejčastěji dočasná - migranti se po určité době dobrovolně vrací do země svého původu. Pro rozvinuté země může přistěhovalectví znamenat alternativní zdroj pracovní síly, protože tyto země se potýkají s ubývajícím populací a nedostatkem zájemců o některé pracovní pozice. Negativní vliv migrace na platy, zaměstnanost a sociální systémy hostitelských zemí je podle výše zmíněné zprávy pouze minimální a závisí do jisté míry na migrační a integrační politice daného státu. Možné ztráty z ní plynou pro místní pracovníky s podobnou kvalifikací, jakou mají imigranti, nicméně jde o ztráty minimální [World Migration 2005].

Úspěšná integrace může vytvořit příznivé prostředí, ze kterého dlouhodobě plyne zisk hostitelským zemím i zemím původu, kde migrace může pomoci snížit nadbytek pracovní síly, nezaměstnanost a tlak populace. Řízená migrace a socioekonomické zařazení imigrantů do hostitelské společnosti může znamenat zisk pro téměř všechny zúčastněné. Lepší přístup k zaměstnání, vzdělání a podpoře může pomoci migrantům a jejich rodinám přizpůsobit se a stát se loajálními členy společnosti. Je proto nezbytné věnovat migraci náležitou pozornost a dochází k přehodnocení politik směrem k imigraci. Například OSN roku 2004 vyzvala k větším investicím do migračních politik [World Migration 2005: 16].

Trendem v současné Evropě je také to, že se zvětšuje množství států s klesajícím počtem obyvatel. Většina evropských států má ale kladnou migrační bilanci -

výsledkem toho je, že v mnoha případech migrace určuje, jestli se počet obyvatel dané země ještě zvyšuje nebo už klesá. Podrobněji lze údaje vidět v příloze (*Příloha č. 1: Demografické indikátory v Evropě, 2003*). Například v České republice by bez imigrace roku 2003 počet obyvatel poklesl, díky imigraci se mírně zvýšil [World Migration 2005].

Problémem je, že veřejnost obecně vnímá migraci často negativně: migrace podle ní pramení z chudoby a další chudobu způsobuje jak v zemích původu, tak v zemích cílových [World Migration 2005]. To, že přistěhovalectví vnímá negativně i česká společnost, dokazují například výzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění. Opakovaně se ukazuje názor české veřejnosti, že přistěhovalce v České republice nepotřebujeme a že imigranti znamenají pro českou společnost problémy - ať už je považují za konkurenci na trhu práce, nebo k tomu mají jiné důvody [Centrum pro výzkum veřejného mínění (a) 2003; Centrum pro výzkum veřejného mínění (b) 2003; Migrace v rozšířené Evropě 2002].

Nicméně podle Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra České republiky je Česká republika v současnosti domovem pro více než 400 000 cizinců s povolením k trvalému nebo dlouhodobému pobytu [Český statistický úřad 2008]. Počet cizinců, kteří žijí v České republice, má navíc stoupající tendenci. Jako cílová země se Česká republika stává vzhledem k členství v Evropské unii, vzhledem k rozšíření schengenského prostoru a vzhledem k ekonomické situaci ještě atraktivnější. Zejména z výše uvedených důvodů považují za důležité imigraci věnovat pozornost.

Nejobvyklejší je migrace z ekonomických důvodů, kdy do České republiky za prací přicházejí lidé převážně z Asie a ze zemí bývalého Sovětského svazu, nejčastěji z Ukrajiny. Právě Ukrajinci jsou dlouhodobě jednou z nejpočetnějších skupin migrantů, která žije na území České republiky. Například v září 2007 bylo v České republice podle Českého statistického úřadu 122 000 Ukrajinců, což je téměř dvojnásobek počtu Slováků, kteří žili tou dobou v České republice [Český statistický úřad 2008].

Ukrajínští migranti se bezesporu stali součástí české společnosti, proto jsem se rozhodla věnovat se tématu ukrajinské migrace a zjistit, jak se Ukrajincům daří integrovat do české společnosti. V teoretické části práce je zachycen vývoj ukrajinské migrace v České republice, postoje občanů České republiky k imigraci. Rovněž se věnuji důvodům, které vedly Ukrajince k imigraci do České republiky, pracovnímu postavení Ukrajinců v České republice a české integrační politice. Výzkumná část

práce, založená na polostandardizovaných rozhovorech s Ukrajinci, poskytuje dokreslení teoretických kapitol.

1. Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem práce je analyzovat, jak se daří legálním ukrajinským imigrantům integrovat do české společnosti. Integrace je v současnosti vnímána jako dvoustranný, dlouhodobý, mnohvrstevnatý proces, kde důležitou roli hrají dva aspekty – adaptace imigrantů a přístupnost a vstřícnost hostitelské země [European Council on Refugees and Exiles 2008]. Proto se zaměřuji nejen na samotné ukrajinské přistěhovalce, ale také na postoj české společnosti a státu k cizincům. V souvislosti s cílem práce jsem definovala výzkumné otázky a hypotézy, které uvádím níže.

Hypotézy a výzkumné otázky:

- Hypotéza č. 1: Postoj Čechů k Ukrajincům je spíše odmítavý.

Postoj veřejnosti k Ukrajincům i k přistěhovalcům obecně může zásadně ovlivnit možnost jejich integrace do společnosti. Domnívám se, že vstup do společnosti, která se k jiným národnostem chová otevřeně a přátelsky, je mnohem snazší než do společnosti, kterou charakterizuje negativní přístup k problematice migrace.

V souvislosti s touto hypotézou si kladu otázku: Jaký postoj mají Češi k cizincům, konkrétně k Ukrajincům?

- Hypotéza č. 2: Ukrajinci emigrují spíše z ekonomických důvodů, Ukrajinky emigrují spíše kvůli sloučení rodiny.

Předpokládám, že muži emigrují spíše z ekonomických důvodů – tedy se snahou najít zaměstnání a zlepšit tak finanční situaci svých rodin, zatímco ženy své muže následují do zahraničí, aby rodina zůstala spolu – tedy za účelem sloučení rodiny.

V souvislosti s touto hypotézou si kladu otázky: Z jakých důvodů migrují do České republiky Ukrajinci a z jakých důvodů migrují do České republiky Ukrajinky?

- Hypotéza č. 3: Ukrajinci v České republice pracují na nižších pozicích než by odpovídalo jejich kvalifikaci.

Ukrajinci pracují v České republice nejčastěji jako levná pracovní síla. Domnívám se, že významná část z nich má ale kvalifikaci (vzdělání), se kterou by mohli na pracovním trhu dosahovat lepšího postavení.

V souvislosti s touto hypotézou si kladu otázky: Odpovídá postavení Ukrajinců na českém pracovním trhu jejich kvalifikaci? Mají možnost sociální mobility?

- Hypotéza č. 4: Ukrajínští migranti nemají tendenci se u nás natrvalo usazovat.

Předpokládám, že pro ukrajinské migranty je charakteristická cirkulační pracovní migrace spíše než snaha usadit se v České republice natrvalo.

V souvislosti s touto hypotézou si kladu otázky: Napomáhá Česká republika integraci cizinců a podporuje tím trvalé usazování ukrajinských migrantů v České republice?

2. Metodologie a data

Teoretická část práce je převážně postavena na sekundární analýze dat z již provedených výzkumů. Čerpala jsem ze studia odborné literatury i internetových zdrojů s tematikou migrace (např. www.cizinci.cz, www.integrace.cz, www.iom.int nebo www.oecd.org). Pomocí těchto zdrojů je zachycen vývoj ukrajinské migrace v České republice, do jaké míry se daří ukrajinským imigrantům zapojit do zdejšího života, zda jsou úspěšní v hledání zaměstnání. Rovněž zde čerpám informace o české integrační politice a byrokracii, se kterou se migranti musejí potýkat. Z oficiálních statistických dat Českého statistického úřadu byly zjišťovány zejména údaje o počtech Ukrajinců v České republice a údaje o jejich zaměstnanosti u nás.

Analýzou odborné literatury a internetových zdrojů s tematikou migrace byla zpracována teoretická východiska.

Sekundární analýzou dat z již provedených výzkumů byly zjišťovány postoje občanů České republiky k imigraci. Zejména se jedná o výzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM):

- Výzkum Naše společnost 2003 (Pobyt cizinců v České republice, Postoje české veřejnosti k zaměstnávání cizinců)
- Výzkum Naše společnost 2005 (Názory na přistěhovalectví)
- Výzkum Naše společnost 2006 (Vztah k jiným národnostem I., Vztah k jiným národnostem II.)
- Výzkum Naše společnost 2007 (Občané o cizincích žijících v ČR I., Občané o cizincích žijících v ČR II.)

Výzkumná, spíše dokreslující, část práce je založena na polostandardizovaných rozhovorech. Zajímaly mě subjektivní zkušenosti respondentů v konkrétních oblastech, souvisejících s imigrací do České republiky, proto jsem zvolila cestu kvalitativního šetření, které umožňuje problematiku zkoumat do hloubky.

Už více než třináct let znám rodinu ukrajinských imigrantů, měla jsem možnost vidět některé problémy, se kterými se potýkali, a proto zkušenosti samotných imigrantů považuji za velký přínos pro tuto práci. Za důležité jsem považovala jejich vlastní zážitky, názory i vnímání imigrace do České republiky.

Podářilo se mi získat výpovědi sedmi ukrajinských imigrantů. Tři z nich jsem již dlouhou dobu znala osobně a díky nim jsem získala kontakt na dalšího respondenta. S ostatními dotazovanými jsem se spojila prostřednictvím svých přátel. Výstupy z těchto rozhovorů nelze v žádném případě pokládat za reprezentativní, přesto je považuji za velmi cenné, protože se mi díky nim podařilo najít odpovědi na otázky ohledně osobní zkušenosti ukrajinských migrantů s problémy zmíněnými výše a podívat se na imigraci z jiné stránky. Také jsem se alespoň částečně mohla seznámit se způsobem, jakým se Ukrajinci vyrovnávají s novým životem, s vlivem, jaký to vše má na jejich rodiny, i s jakým přístupem Čechů se setkali.

Stručná charakteristika respondentů je následující:

- **Maryna** (22 let) žije v České republice od dětství i s rodiči a sourozencem – již 13 let. Zatím zde pobývá na základě povolení k trvalému pobytu, ráda by ale získala české občanství. V současnosti pracuje jako účetní a dálkově studuje vysokou školu. Přibližně půl roku je vdaná za Čecha. Česky mluvila plynule zcela bez přízvuku.
- **Irina** (24 let) je v České republice na základě povolení k dlouhodobému pobytu. Žije zde bez své rodiny čtvrtým rokem. Po celou dobu bydlí u české rodiny, díky které se do České republiky dostala. Vystudovala tu VOŠ, pracuje jako ošetrovatelka. O české občanství pravděpodobně usilovat nebude, ale chtěla by získat povolení k trvalému pobytu. Česky mluvila plynule s přízvukem.
- **Hanna** (45 let) žije v České republice 13 let s manželem a dvěma dětmi. Má povolení k trvalému pobytu a dosud není rozhodnutá, zda se vrátí na Ukrajinu nebo zůstane tady a bude žádat o české občanství. Dříve byla zaměstnaná na nižších pracovních pozicích, nyní je v invalidním důchodu. Česky mluvila plynule ale se silným přízvukem.
- **Alexej** (44 let) žije v České republice s manželkou a dvěma dětmi již 13 let. Pracuje jako svářeč a má povolení k trvalému pobytu. Zatím se nerozhodl, zda zůstane v České republice a bude žádat o české občanství nebo zda se vrátí na Ukrajinu. Nemluvil příliš plynule, má silný přízvuk, ve větách používal občas i ukrajinská slova.
- **Ivan** (48 let) žije v České republice s manželkou a dvěma dětmi již 13 let. Pracuje jako vedoucí směny v německé firmě a má povolení k trvalému pobytu.

Návrat na Ukrajinu neplánuje, ale zatím není definitivně rozhodnutý, zda bude žádat o české občanství. Česky mluvil plynule s přízvukem.

- **Olena** (30 let) žije v České republice 3 roky na základě pracovního povolení. Pravidelně se vrací na Ukrajinu, protože tam má dítě, je rozvedená. V České republice je spokojená, ale neví, zda bude v budoucnosti usilovat o trvalý pobyt z důvodu složité rodinné situace. Pracuje jako pomocná síla v kuchyni restaurace. Česky mluvila poměrně plynule, nicméně s přízvukem a občasným vkládáním ukrajinských slov.
- **Vasil** (30 let) žije v České republice 4 roky. Nyní zde pobývá na základě povolení k dlouhodobému pobytu. Zatím se nerozhodl, zda se vrátí na Ukrajinu, nebo zda bude chtít zůstat v České republice. Pracuje v kostele. Česky mluvil poměrně plynule s přízvukem.

3. Teoretická východiska

V souladu se stanovenými výzkumnými otázkami a hypotézami jsem zvolila teoretická východiska: ekonomickou teorii push/pull factor, teorii sociálních sítí, teorie sociální mobility a evropskou integrační politiku.

3.1. *Push/pull factor*

Jednotná teorie migrace neexistuje. Každá vědní disciplína se na tuto problematiku dívá z trochu jiného úhlu, každá má pro tuto oblast své specifické hypotézy, otázky a také teorie.

Protože ukrajinská imigrace do České republiky je převážně ekonomická, považují za jedno z důležitých východisek teorii neoklasické ekonomie, která se zabývá tím, co migranty nutí odejít z vlastní země a co je naopak přitahuje do země hostitelské, tj. teorii push/pull faktorů. Migrace je zde vysvětlována jako důsledek nerovnováhy nabídky a poptávky na pracovním trhu [Baršová, Barša 2005].

Push faktorem (faktorem popudu) se v tomto případě stala situace na Ukrajině, protože Ukrajina je země s nízkou ekonomickou výkonností a velkým množstvím levné pracovní síly, po které ale není poptávka. Dělníci se proto rozhodují vycestovat za prací tam, kde za ni získají více peněz. Zároveň na ně působí pull faktor (faktor přitahování), kterým jsou zaměstnavatelé vyhledávající pracovníky, ochotné pracovat za nižší mzdy. V dlouhodobé perspektivě by takováto pracovní migrace měla vyrovnat dodávku práce a mzdy [Baršová, Barša 2005].

Důležitou proměnnou v tomto modelu je racionálně jednající jedinec, který se snaží maximalizovat svůj zisk (zde mzdu), a proto migruje. Při tom počítá i náklady na stěhování, uvažuje nad ekonomickou situací i migrační politikou cílové země. Rozhodnutí migrovat se podle této teorie dá očekávat za podmínky, kdy předpokládaná mzda je vyšší než náklady na přesun. Podle Barši a Baršové „dosavadní zkušenosti naopak ukazují, že tento pohyb nezávisí jen na relativních příjmech a blahobytu (tj. na vzájemných rozdílech), ale také na absolutních příjmech: jakmile blahobyt dosáhne jistého prahu, sklon k migraci ustává“ [Baršová, Barša 2005: 268].

3.2. *Teorie sociálních sítí*

Do značné míry s tématem integrace migrantů souvisí také teorie sociálních sítí. Je pravděpodobné, že známí, přátelé, rodina nějakým způsobem ovlivňují život

imigrantů v hostitelské zemi. Sociální sítě jsou zdrojem důvěry, poskytují informace o vstupech a jejich možných efektivních kombinací. Díky blízkým, kteří již v cizině pobývali, se tak novým imigrantům daří snižovat cenu i rizika a zvyšovat zisky, plynoucí z migrace. Tím se rovněž zvyšuje pravděpodobnost další migrace [Drbohlav, Lukšíková 2008].

Jak zmiňuje Drbohlav (2003/2004), teorie sociálních sítí do značné míry vysvětluje vznik etnických koncentrací. Přistěhovalci se ve skupině svého etnika v cizí zemi navzájem podporují, mohou se zde vyjadřovat „svým“ jazykem. Takovéto sdružování jim také pomáhá zvládat případné negativní reakce „domácí“ populace [Drbohlav, Lukšíková 2008].

3.3. Teorie sociální mobility

V souvislosti s problematikou migrace a integrace migrantů je také relevantní otázka sociální mobility a to nejspíše v souvislosti s níže zmíněným názorem na vzdělanostní strukturu ukrajinských migrantů, kdy se předpokládá, že jsou výrazně vzdělanější, než vyžaduje jejich zdejší zaměstnání. Přejít do cizí země tak v těchto případech znamená rovněž změnu sociálního statusu. Z hlediska sociálního postavení hraje v postmoderní společnosti nejdůležitější roli zaměstnání, jeho náročnost a náročnost přípravy na toto zaměstnání [Šanderová 2005].

Z tohoto úhlu pohledu se jedná o mobilitu vertikální, kdy má jedinec možnost posunout se na vyšší příčku stratifikačního žebříčku tím, že se zvětší jeho příjem, vlastnictví nebo se mu podaří dosáhnout vyššího společenského statusu, tj. vzestupná mobilita, nebo naopak klesnout na nižší pozici, spojenou často například s hůře placeným nebo méně prestižním zaměstnáním, tj. mobilita sestupná.

Problém pohybu ve stratifikačním systému společnosti je daný také tím, že se vyšší vrstvy snaží své postavení hájit. Bourdieu se zabýval touto problematikou ve vyspělých západních společnostech [in Šanderová 2005]. Poukazuje na to, jak složité je posunout se na společenském žebříčku výše právě kvůli snaze vyšších vrstev udržet si svou pozici. Dědictví kulturního kapitálu usnadňuje potomkům příslušníků vyšších tříd cestu, snáze zhodnocují dosažené vzdělání, snáze získávají odpovídající zaměstnání. I kdyby se dětem z nižších tříd podařilo dosáhnout lepší životní úrovně, než měli jejich rodiče, i děti z vyšších společenských vrstev si oproti svým rodičům polepší a hranice toho, co symbolizuje životní styl vyšších tříd, se posouvá opět výše. Symbolický boj je

v tomto důležitý. Vyšším vrstvám pomáhá udržovat odstup od vrstev nižších [Šanderová 2005].

Pro imigranty, kteří se ještě navíc musejí většinou učit cizí jazyk, může být postup po společenském žebříčku mimořádně složitý.

3.4. Evropská integrační politika

K porozumění situaci ukrajinských migrantů v České republice je nutné uvědomit si, k jakému modelu migrační politiky se Česká republika blíží. V Evropě v 60. až 80. letech 20. století se objevily tři hlavní modely integrační politiky, jejichž ideální typy v této kapitole dále popisují. Zejména v 90. letech 20. století podnítila situace migrantů v evropských zemích diskuse o integrační politice a v mnoha státech (např. v Německu) došlo k výraznému přehodnocení migrační a následně i integrační politiky. „Čistá“ podoba těchto modelů se začala vytrácet a většina evropských států se postupně začala přiklánět k čtvrtému typu, který je v literatuře nejčastěji označován jako model občanské integrace [Barša, Baršová 2005].

3.4.1. Asimilační model

Asimilační model přijímá imigranty jako rovnoprávné občany, ale požaduje, aby se co nejvíce přizpůsobili většinové společnosti, včetně jazyka, kulturních i sociálních rysů – ty sice mohou uznávat v soukromí, ale ve veřejné, politické sféře své místo nemají. Tomuto modelu se nejvíce přibližovala například Francie [Šišková 2001; Křečková Tůmová a kol. 2003; Barša, Baršová 2005].

3.4.2. Diskriminační model

Diskriminační model, známý též jako segregační nebo etnicko-exklusivistický model, bere imigranty hlavně jako pracovní sílu. Tento typ integrační politiky se uplatňoval například v Německu, Rakousku nebo Švýcarsku. Přistěhovalci byli podporováni hlavně v ekonomické integraci. Občansko-politická integrace součástí politiky nebyla. Naopak se počítalo s tím, že pokud se nebude potlačovat kulturní odlišnost imigrantů, zůstanou v kontaktu se svou zemí a po určité době se tam vrátí. Pobyť cizinců na území těchto států byl tedy chápán jako dočasný a zlepšování jejich právního postavení nebylo považováno za nutné [Šišková 2001; Křečková Tůmová a kol. 2003; Barša, Baršová 2005].

3.4.3. Multikulturní model

Multikulturní model, známý také jako pluralistický model, podporuje odlišnost minority od majoritní společnosti, imigranti mají stejná práva jako „domácí“. Imigrace je zde vnímána jako trvalý jev. Za základní jednotku integrace se v tomto modelu považuje celá etnicko – kulturní skupina a její rozvoj je podporován státem, vznikají sociální politiky, reagující na specifika daných etnik. Příkladem zemí, které se tímto modelem řídili je Velká Británie, Švédsko, Nizozemsko, Kanada, Austrálie nebo USA [Šišková 2001; Barša, Baršová 2005].

V USA, Austrálii a Kanadě byla multikulturní politika reakcí na multikulturní povahu obyvatelstva. Stát si kladl za cíl podporovat různorodost společnosti, přičemž v rámci ústavy požadoval loajalitu občanů ke státu a respektování demokracie. Důležitou roli hrál také národní jazyk [Baršová 2008].

Multikulturní politika v Evropě vznikala za jiných okolností. S rostoucí imigrací a změnami ve složení obyvatelstva států se rozvíjel i multikulturalismus. Například v Nizozemí, kam proudilo velké množství přistěhovalců, menšiny začaly být jako problém vnímány v 70. letech 20. století. Řešením tohoto problému se stalo zrovnoprávnění menšin, uznání jejich kulturních specifik a identity, dokonce bylo podporováno vzdělávání dětí v jejich mateřském jazyce. Ve skutečnosti ale rovnost mezi imigranty a původním obyvatelstvem po ekonomické, sociální ani vzdělanostní stránce nenastala. Země se spíše začala setkávat s etnickou segregací. Podle sociologa Paula Scheffera „Nizozemsko ve snaze o otevřenost vůči přistěhovalcům ztratilo smysl pro svou vlastní kulturní identitu. Bez přihlášení se ke společnému jazyku a tradicím ale společnost ztrácí základ pro integraci jiných“ [Baršová, 2008: 4].

Ve Velké Británii se původně praktikoval model „pluralistické integrace“, ve kterém se etnické menšiny podřizovaly britské kultuře, ale zároveň se nepřipouštěla etnická či rasová diskriminace. Důraz se kladl na to, aby každý mohl vyjádřit svá specifika [Baršová 2008, Křečková Tůmová a kol. 2003].

Od 60. let 20. století se tento model změnil v liberální multikulturalismus na základě myšlenky, že všechny kultury jsou si rovné a důležitá je tolerance. Později se však ukázalo, že je důležité stanovit určitou národní identitu. Sjednocujícím prvkem bylo ustanovení občanství s podmínkou občanské a sociální integrace imigrantů i jejich znalosti angličtiny. I zde se tedy původní pluralistická integrace posunula směrem k individualizované občanské integraci [Baršová 2008].

3.4.4. Model „občanské integrace“

Z předešlé podkapitoly vyplývá, že v současnosti dochází ke sbližování integračních modelů a v kontextu integračních politik je potřeba diskutovat o novém modelu, nejčastěji nazývaném „model občanské integrace“.

Multikulturalismus se nevytrácí ve prospěch asimilačních politik, jak by se mohlo na první pohled zdát. Vyzdvihována je národní identita jako základ, do kterého je možné se začlenit. Zdůrazňuje se to, co je všem společné. Imigranti musí v rámci „občanské integrace“ splnit určité podmínky, aby mohli v hostitelské zemi zůstat. Jedná se zejména o určitou úroveň znalosti jazyka hostitelské země, o uznávání základních hodnot a norem společnosti [Baršová 2008].

Podle Lockwooda [in Musil a kol. 2004] je občanská integrace spolu se sociální kohezí součástí sociální integrace. V této souvislosti má občanská integrace význam na makrospolečenské úrovni a týká se zejména politiky, občanských a sociálních práv [Musil a kol. 2004].

4. Vymezení problému

Podle Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration, dále IOM) jsou ekonomičtí migranti lidé, opouštějící místo svého bydliště, aby se usadili mimo zemi svého původu za účelem zlepšení kvality života [Mezinárodní organizace pro migraci 2008].

V hostitelských zemích se pak řeší otázka integrace emigrantů. Evropská rada pro uprchlíky a exulanty (European Council on Refugees and Exiles, dále ECRE) definuje integraci jako proces dynamický, dvoustranný, dlouhodobý a mnohvrstevnatý, na kterém musí spolupracovat migranti i hostitelská společnost. Migranti by měli být připraveni na adaptaci na životní styl hostitelské společnosti, aniž by ztratili vlastní kulturní identitu. Hostitelská společnost by na druhou stranu měla být ochotná přetvořit veřejné instituce tak, aby braly v úvahu složení populace a akceptovaly imigranty jako součást společnosti [European Council on Refugees and Exiles 2008].

V rámci integračních politik různých států se definice integrace cizinců značně liší. Existují totiž rozličná pojetí integrace a široká škála přístupů k integraci. Můžeme se setkat, jak s asimilací (tj. požadavkem „jednostranného procesu přizpůsobení, během něhož se imigrant vzdává všech odlišných jazykových, kulturních a sociálních charakteristik a stává se nerozeznatelným od majoritní společnosti“) [KONCEPCE INTEGRACE 2008: 15], tak s multikulturalismem („který počítá s tím, že se vytvoří etnické komunity, které zůstanou odlišné od majoritní společnosti jak v oblasti jazykové, tak kulturní a sociálního chování“) [tamtéž]. Od těchto krajních přístupů se ale v rámci států Evropské unie ustupuje a přiklání se k názoru, že integrace je dvoustranný proces, kdy se obyvatelé hostitelských států a imigranti navzájem přizpůsobují. Podle autorů aktualizované Koncepce integrace cizinců „dosavadní Koncepce integrace cizinců vymezovala integraci cizinců jako proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Nová rámcová definice integrace cizinců jakožto procesu, v jehož průběhu dochází ke sjednocování domácího obyvatelstva a přistěhovalců v jednu společnost, má zvýraznit prvek toho, že se jedná o dvoustranný proces“ [tamtéž].

4.1. Vymezení výzkumného problému – z hlediska aktérů v České republice

Mezi aktéry, kterých se problematika imigrantů týká, patří také občané hostitelské země, tedy občané České republiky. Výzkum Centra pro výzkum veřejného mínění (dále jen CVVM) z roku 2005 ukazuje, že téměř 70 % respondentů se přiklání spíše k názoru, že Česká republika nepotřebuje přistěhovalce. Téměř 60 % dotazovaných také zastává názor, že by se cizinci měli co nejvíce přizpůsobit našim zvyklostem [Centrum pro výzkum veřejného mínění 2005].

Ukrajinci pracující u nás jsou nejčastěji levnou pracovní silou. Na občany České republiky, kterým se těžko shání práce, mohou proto působit jako konkurence, které nejsou schopni čelit. Podle výzkumu CVVM z roku 2003 považuje 82 % dotázaných levnou pracovní sílu za hrozbu pro zaměstnanost v České republice [Centrum pro výzkum veřejného mínění (b) 2003].

Na druhou stranu je v současnosti podle dat Českého statistického úřadu v České republice míra nezaměstnanosti poměrně nízká (4,9 %) a řízená pracovní migrace může být pro hostitelskou zemi spíše výhodná. 63 % respondentů z výše zmíněného výzkumu CVVM si například myslí, že by se cizinci měli zaměstnávat na pozicích, o které Češi nemají zájem. Nejen z tohoto důvodu může tedy být toto téma rovněž veřejným zájmem.

Pro samotné imigranty se problémem, který vyplývá z migrace, může stát znevýhodňování a sociální vyloučení, ochrana jejich práv a svobod. Důležitým aspektem je zde integrace cizinců do hostitelské společnosti, ať už jde o získání práce a bydlení nebo o osvojení si jazyka hostitelské země.

4.2. Vymezení problému - situace u nás zejména po roce 1989

4.2.1. Vývoj počtu Ukrajinců v České republice

První zmínky o migraci Ukrajinců na území dnešní České republiky pochází už ze 16. a 17. století. Tenkrát se jednalo hlavně o studenty nebo vojáky. Další sociální skupiny, včetně sezónních dělníků, začaly do České republiky proudit na přelomu 19. a 20. století. V té době se také ukrajinské etnikum přihlásilo ke jménu své národnosti, tak jak ho používáme dodnes. Další migrace byla způsobena 1. světovou válkou. V průběhu 1. poloviny 20. století byla ukrajinská menšina velmi aktivní, velká část její aktivity se

zaměřovala na myšlenku Ukrajiny jako samostatného státu. Působilo zde také značné množství ukrajinských organizací [Šišková 2001; Zilynskyj 1995].

Po roce 1945 zanikly ukrajinské školy, národnostní spolky i instituce, které se v průběhu let vytvořily, a nakonec byl zakázán i řeckokatolický obřad. V 50. a 60. letech 20. století ukrajinská komunita sice nezůstala úplně pasivní, ale podle Zilynského „vše, co by překračovalo hranice nejběžnější činnosti, bylo však i nadále považováno za nežádoucí.“ [Zilynskyj 1995: 70]. V důsledku událostí roku 1968 se dalších dvacet let neslo ve znamení zákazů a omezení většiny aktivit (nejen) ukrajinské komunity. Změny přinesl až rok 1989 a nové politické uspořádání tehdejšího Československa. Vzniklo například Občanské fórum Ukrajinců nebo Sdružení Ukrajinců v České republice [Zilynskyj 1995].

S rokem 1989 se objevil i nový rozměr migrace. Počet imigrantů na území České republiky začal stoupat. Česká republika byla z hlediska migrace zpočátku hlavně zemí původu a zemí tranzitní, kdy zde migranti získávali krátkodobá povolení k pobytu, před tím než pokračovali dál do zahraničí. Postupně se Česká republika stala i zemí cílovou zejména pro ekonomickou migraci Ukrajinců a Slováků – Ukrajinci a Slováci patří spolu s Rusy, Poláky a Vietnamci mezi pět dlouhodobě nejpočetnějších skupin imigrantů u nás [Český statistický úřad 2008].

Skutečnost, že v uplynulých letech byli Ukrajinci vždy jednou z nejpočetnějších skupin ekonomických migrantů v České republice, je dána ekonomickou situací Ukrajiny, geografickou blízkostí obou států a poměrně malými jazykovými i kulturními bariérami. Roku 1993 u nás pracovalo oficiálně 2 827 Ukrajinců. O tři roky později už jich bylo kolem 46 000, přičemž se odhaduje, že v nelegální sféře je to ještě minimálně jednou tolik. Tento rychlý příliv imigrantů způsobila mimo jiné liberální migrační politika České republiky [Český statistický úřad 2008; Drbohlav 2001].

Roku 1996 byla v Kyjevě uzavřena dohoda o vzájemném zaměstnávání občanů České republiky a Ukrajiny. V letech 1996 – 1997 se snížil počet Ukrajinců s povoleným pobytem z 46 303 na 43 402, což bylo pravděpodobně způsobeno vysokou nezaměstnaností v České republice, důslednější restrikcí ze strany českých orgánů a většími administrativními překážkami, se kterými se migranti potýkali, protože na Ukrajině probíhala výměna pasů. Část ukrajinských migrantů se možná přesunula do nelegální sféry a případně si část z nich opatřila živnostenské listy [Šišková 2001; Český statistický úřad 2008].

Další výjimkou ve stoupajícím trendu ukrajinské migrace byl rok 2000, kdy byl počet Ukrajinců, žijících u nás o 15 tisíc nižší než v roce 1999. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, který v původní podobě vstoupil v platnost 1.1.2000, podstatně zpřísnil vstupní a pobytový režim většiny cizinců v České republice. Další nárůst počtu usazených cizinců zaznamenala Česká republika až po zmírnění některých ustanovení výše zmíněného zákona novelou platnou od 1. července 2001 [Český statistický úřad 2008].

Ke 31. 3. 2008 pobývalo v České republice podle statistik Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra České republiky 402 320 cizinců s povolením k trvalému pobytu nebo s povolením k jinému typu pobytu. Počet Ukrajinců (125 453) byl toho data dokonce vyšší než počet Slováků (70 394). Počet imigrantů, kteří zde žijí nelegálně, je podle odborných odhadů minimálně stejný jako počet těch, kteří jsou zde legálně [Český statistický úřad 2008; Leontiyeva 2006].

Většina Ukrajinců zde žije na základě povolení k přechodnému pobytu. Povolení k trvalému pobytu, které znamená také automatické povolení k zaměstnání, získala asi pětina legálně dlouhodobě pobývajících Ukrajinců. Podle Leontiyevy (2006) „při posuzování počtu Ukrajinců v současné době pobývajících na českém území nelze opomenout ani etnické Ukrajince, kteří již získali české občanství. Poslední sčítání lidu podchytilo 22 112 osob, které se hlásí k ukrajinské národnosti“ [Leontiyeva 2006: 33].

Největší počet cizinců žije v Praze, Ukrajinci nejsou výjimkou. Je pravda, že existují místa, kde lze zaznamenat větší koncentraci ukrajinských imigrantů, ale zatím u nás nehrozí tvorba „ghett“. Tato zvýšená koncentrace je způsobena umístěním levných ubytoven a vzdáleností do zaměstnání spíše než snahou být pohromadě [Leontiyeva 2006].

4.2.2. Charakteristiky ukrajinské migrace

Ukrajinská migrace do Česka je převážně ekonomická, Ukrajinci vlastní největší počet pracovních povolení. Podle Českého statistického úřadu evidovaly úřady práce koncem roku 2007 téměř 60 000 Ukrajinců, což je asi o 13 000 více než počátkem roku 2006. Přibližně dalších 20 000 vlastní živnostenské oprávnění. Z výzkumů Drbohlava plyne, že zde převažují mladí, ženatí muži s dětmi. Zaměstnávání jsou nejčastěji ve stavebnictví [Český statistický úřad 2008; Leontiyeva 2006; Drbohlav, Janská, Šelepová 2008].

50 % ukrajinských pracovních migrantů pochází ze Zakarpatské Ukrajiny, kde je nejhorší ekonomická situace. Na Ukrajině obecně sice je poměrně nízká nezaměstnanost, nicméně sociální situace zaměstnaných a nezaměstnaných se často velice podobá. Přetrvávají zde problémy s nepravidelným vyplácením mezd. Zprávy z roku 2001 ukazují, že 29 % Ukrajinců žije pod úrovní chudoby [Cizinci v České republice (a) 2008].

V souvislosti s ekonomickou migrací Ukrajinců se hovoří o cirkulační pracovní migraci. Cirkulační migrace může být fází dlouhodobějšího procesu, během kterého klesá intenzita vztahu se zdrojovou zemí a jedinec se usazuje v cílové zemi [Drbohlav, Janská, Šelepová 2008].

Pracovní podmínky i ubytování imigrantů z Ukrajiny jsou velmi často na špatné úrovni, Ukrajinci tak nemají tendenci se u nás usadit a vracejí se zpátky na Ukrajinu. Když zde ale vyčerpají naspořené peníze, rozhodují se často jet je znovu vydělat do Česka. Tito migranti se snaží zlepšit finanční situaci svých a rodin a nemívají zájem o české občanství, ani neparticipují v různých spolcích a sdruženích, která v České republice vznikla. V souvislosti s tím formuloval výzkumný tým Drbohlava hypotézu: „Pracovní cirkulační imigrace Ukrajinců do Česka konce devadesátých let 20. století je důležitým fenoménem a v čase se zintenzivňuje. Lze pozorovat zvyšující se počty cirkulujících migrantů tohoto etnika, kteří vyvíjejí racionální snahy usadit se dlouhodobě a posléze natrvalo v Česku.“ Výsledky výzkumu se tomuto předpokladu přibližují [Šišková 2001 : 90].

Co se týče pohledu na vzdělanostní strukturu Ukrajinců, žijících u nás, neexistuje v současnosti shoda. Je také třeba mít na mysli rozdílnost vzdělávacího systému na Ukrajině a v České republice. Jak uvádí Leontiyeva, „výzkumný tým doc. Drbohlava, který uskutečnil řadu „snow-ballingových“ průzkumů, tvrdí, že důležitými atributy ukrajinských pracovních migrantů v ČR v současné době jsou jejich vysoká vzdělanost a kvalifikace v zemi původu a nepřiměřeně nižší postavení na trhu práce v Čechách... Odlišný názor na vzdělanostní strukturu ukrajinských migrantů v ČR má například tým M. Horákové z MPSV, která pomocí zatím jediného reprezentativního kvantitativního šetření zaměstnaných cizinců uskutečněného v roce 2001 zjistila, že pouze 17% zaměstnaných cizinců má základní vzdělání, 44% je vyučených, 27% má maturitu a 12% má vysokoškolské vzdělání.“ [Leontiyeva 2006 : 34]

5. Postoje Čechů k cizincům

Integraci cizinců považuji za dvoustranný proces, kde důležitou roli hrají imigranti, ale také hostitelská společnost, proto se v této kapitole zabývám postojem české veřejnosti k cizincům. Na základě následujících výzkumů ověřuji hypotézu č. 1: Postoj Čechů k Ukrajincům je spíše odmítavý.

5.1. *Postoje Čechů k cizincům podle dříve provedených výzkumů*

- **STEM: Jsou Češi nacionalisty a xenofoby?**

Průzkumy veřejného mínění ukazují, že postoje Čechů k cizincům jsou spíše negativní. Podle výzkumu Střediska empirických výzkumů (STEM) z roku 2001 si například česká veřejnost nepřeje, aby se rozšiřovala práva menšin. Menšiny by se naopak měly podřídit zájmům a požadavkům většiny. Dále výsledky šetření ukazují, že „ze srovnání s výzkumy provedenými v minulých letech dokonce vyplývá, že se tolerance vůči menšinám snižuje“ [Konvička 2001]. Tři čtvrtiny respondentů také vyjádřilo názor, že v České republice žije příliš mnoho cizinců. Zajímavé je všeobecné rozšíření tohoto názoru jak mezi osobami staršími šedesáti let, tak mezi osobami mladšími třiceti let, jak mezi těmi se základním vzděláním, tak mezi vysokoškoly, jak mezi lidmi s obecně negativistickými postoji, tak mezi lidmi tolerantními. Rovněž lidé s kosmopolitními názory, si myslí, že počet cizinců je přílišný [Konvička 2001].

Respondenti také přítomnost cizinců spojují hlavně s negativy, která přinášejí. Obávají se například zvýšení kriminality nebo ohrožení pracovního trhu.

Jak zmiňuje Konvička (2001), „odmítavý vztah Čechů k cizincům ovšem zdaleka nemusí mít racionální důvody (např. obavu z nezaměstnanosti). Tato averze má zřejmě neuvědomované pozadí v nepřipravenosti komunikovat s cizinci (naprostá většina obyvatel prožila svůj život v jednonárodním prostředí, donedávna občané České republiky zřídka navštěvovali kulturně odlišnou cizinu, mnozí Češi ovládají pouze mateřštinu). Můžeme také uvažovat o historickém sklonu k provincialismu, k nezájmu o evropské či světové záležitosti“ [Konvička 2001].

- **CVVM: Výzkum Naše společnost 2003 (Pobyt cizinců v České republice, Postoje české veřejnosti k zaměstnávání cizinců)**

Názory české veřejnosti ohledně cizinců, žijících u nás, zjišťovalo také CVVM. Z výzkumu Naše společnost 2003, plyne, že respondenti velice často podhodnocují počet cizinců, kteří u nás pobývají ať legálně, nebo nelegálně. Téměř tři čtvrtiny dotazovaných souhlasí s tím, aby v České republice pobývali cizinci, pokud splní určité podmínky. 17 % respondentů by ale dlouhodobý pobyt cizincům nepovolilo. Tito respondenti se vyznačují spíše levicovou politickou orientací, zároveň svoji životní úroveň hodnotí jako špatnou. Podle tohoto výzkumu „naopak pobyt cizinců bez omezení podporují zejména příznivci našeho vstupu do EU. A také ti, kdo některého cizince zde žijícího znají, a myslí si, že je správné zde cizince zaměstnávat“ [Centrum pro výzkum veřejného mínění (a) 2003]. Stejně jako u předchozího výzkumu se dotázaní ve více než polovině případů shodli na tom, že by se cizinci měli co nejvíce přizpůsobit našim zvyklostem. Pro téměř čtvrtinu respondentů znamenali v místě jejich bydliště občané jiných národností problém.

K otázce zaměstnávání cizinců se respondenti výzkumu Naše společnost 2003 staví přibližně v polovině případů negativně a v polovině pozitivně. Na druhou stranu 82% dotazovaných považuje příliv levné pracovní síly za hrozbu pro zaměstnanost Čechů a uvítali by zaměstnávání takových pracovníků na místech, o která není mezi občany České republiky zájem. Z výzkumu také vyplývá, že čeští občané osobně znají nějakého cizince, který u nás žije, jen asi ve čtvrtině případů. Nejčastěji pak znají právě Ukrajince [Centrum pro výzkum veřejného mínění (a) 2003, Centrum pro výzkum veřejného mínění (b) 2003].

- **CVVM: Výzkum Naše společnost 2005 (Názory na přistěhovalce)**

Podle výzkumu CVVM Naše společnost 2005 byli respondenti v tomto roce méně tolerantní. 22 % z nich rozhodně nesouhlasí s tím, aby každému, kdo má v úmyslu přijít do České republiky a žít zde, bylo toto umožněno. Respondenti se také přiklánějí k názoru, že v České republice přistěhovalce nepotřebujeme. Oproti roku 2003 se také zvýšil počet těch, kdo si myslí, že by se cizinci měli co nejvíce (nebo i částečně) přizpůsobit našim zvyklostem [Centrum pro výzkum veřejného mínění 2005].

- **CVVM: Výzkum Naše společnost 2006 (Vztah k jiným národnostem I., Vztah k jiným národnostem II.)**

Roku 2006 zjišťovalo CVVM vztah české veřejnosti k jiným národnostem. Názory respondenti vyjadřovali mimo jiné na Romy, občany balkánských států, občany bývalého SSSR, Vietnamce, Židy, Němce, Poláky, Slováky a Čechy. Největší sympatie respondenti pocítovali k Čechům a Slovákům. Naopak občany bývalého SSSR 45 % respondentů označilo za spíše nesympatické, 30 % je ale považuje za spíše sympatické. Lidé, kteří jiné národnosti vnímají jako nesympatické, mají stejně jako v minulých letech společnou špatnou životní úroveň. Tito lidé si také nejčastěji přejí, aby se cizinci žijící u nás, co nejvíce přizpůsobili našim zvyklostem. Tento názor roku 2006 zastávalo celkem 58,9 % respondentů, což je téměř stejné množství jako o rok dříve [Centrum pro výzkum veřejného mínění (a) 2007, Centrum pro výzkum veřejného mínění (b) 2007].

- **CVVM: Výzkum Naše společnost 2007 (Občané o cizincích žijících v ČR I., Občané o cizincích žijících v ČR II.)**

O rok později se názory na přistěhovalectví jeví o něco tolerantnější. Oproti roku 2003 třeba o 5 % klesl počet těch, kteří by vůbec nedovolili cizincům u nás dlouhodobě pobývat. Naopak se zvýšil počet těch, kteří souhlasí s tím, aby u nás cizinci dlouhodobě žili, ať při plnění určitých podmínek, nebo bez nich. Stále si ale více než polovina lidí myslí, že je počet cizinců vysoký a že by se měli přizpůsobit našim zvyklostem.

Roku 2007 CVVM také zjišťovalo, s jakými důvody přijímání imigrantů Češi souhlasí. Ukázalo se, že nejakceptovatelnějším důvodem je studium a praxe. S touto možností souhlasilo 86 % respondentů. Přijatelným účelem pobytu jsou pro téměř čtyři pětiny občanů osobní důvody, mezi něž se řadí třeba sloučení rodiny. Více než polovina dotazovaných souhlasila také s důvody jako humanitární ochrana, žádost o azyl a hledání zaměstnání. Naopak snahy cizinců se u nás usídlit nebo podnikat se setkaly spíše s nesouhlasem.

Co se týká zaměstnání imigrantů, respondenti je ve třech čtvrtinách případů považují za levnou pracovní sílu a myslí si, že by neměli být zaměstnáváni v oblastech s vysokou nezaměstnaností. Stejně jako dříve je považují za ohrožování zaměstnanosti českých občanů.

Ve výzkumu byly také zjišťovány sympatie k různým národnostem. Nejoblíbenější zůstali Češi a Slováci. Ukrajinci se jako v předchozích letech umístili na spodních příčkách tohoto žebříčku.

Obecně lze říci, že tolerantnější k výše zmíněným otázkám jsou mladší a vysokoškolsky vzdělaní lidé, s dobrou životní úrovní [Centrum pro výzkum veřejného mínění (c) 2007, Centrum pro výzkum veřejného mínění (d) 2007].

Na základě výše zmíněných výzkumů se potvrzuje moje hypotéza, že postoj Čechů k ukrajinským imigrantům je spíše odmítavý. K cizincům z Velké Británie nebo USA chová česká společnost obecně mnohem větší sympatie než k občanům bývalého SSSR. Přistěhovalce z „Východu“ si Češi spojují spíše s negativy, která může jejich přítomnost přinést.

5.2. Postoje Čechů k Ukrajincům z pohledu respondentů

Z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že se respondenti víceméně nesetkali s negativním přístupem Čechů. Na jednu stranu mohou být výpovědi zkreslené tím, že respondenti byli vůbec ochotní rozhovor poskytnout a vypovídá to o jejich osobním vztahu k Čechům. Ovlivňující proměnnou může být samozřejmě i stupeň jejich současné integrace a doba, kterou již v České republice žijí, nicméně je zajímavé, že respondenti posuzují postoje a chování Čechů jako kladné i při vzpomínkách na první okamžiky v České republice a dokonce zmiňují, jak moc jim Češi v začátcích pomohli, ať už bylo potřeba zajistit práci, bydlení nebo nástup do školy/školy pro jejich děti.

Dotazovaní hovořili například o tom, jaké bylo jednání Čechů v okolí po příjezdu respondentů do České republiky.

Maryna (22 let): „no, všichni nám hrozně pomáhali... že nám třeba dali nějaký nábytek, já nevím oblečení starý, našim sehnali práci. Přes známý vlastně já jsem začala chodit do školy, protože jinak naši si mysleli, že tady budu jenom nějaký tři měsíce, jenom tak jako na prázdniny, ale tak nějak nás donutilo, abysme tady zůstali, no..“

Rovněž Irina (24 let) říká, že po příjezdu do České republiky jí nejvíce pomohla česká rodina, u které od té doby bydlí, a Češi jsou podle jejího názoru „...většinou jako... strašně milý nebo upřímný, nezažila jsem nějaký negativní... Vždycky jsem měla jenom dobrý zážitky, jenom třeba pár lidí jsem se setkala, že reagovali negativně nebo prostě potom, že se chovali tak nějak... trochu striktně nebo já nevím, jak to říct, zažila jsem, ale bylo to jako jenom málo“

Ivanovy (48 let) zkušenosti s jednáním Čechů po jeho příjezdu do České republiky se shodují s výpověďmi ostatních respondentů: „... měli o nás zájem a o co

jsme si požádali, to bylo hned. Leccos jsme řekli, tuto nebo tamto, hned koupili, nábytek, leccos co bylo třeba v práci... takže bylo hned všechno, ... Staršího kluka... vozili ho do školky, ze školky, normálně, nebylo to špatný...“

Naopak o vztazích s ostatními ukrajinskými migranty hovořili respondenti spíše vyhybavě a s určitou skepsí. Všichni dotázaní zastávají názor, že stejně jako mezi Čechy i mezi Ukrajinci se setkáme s lidmi dobrými i špatnými, a nedomnívají se, že by je společná zkušenost s emigrací významně sblížovala. Konkrétně reagovali na otázky, jaké jsou vztahy mezi ukrajinskými migranty navzájem a zda si pomáhají.

Maryna (22 let): „... no tak, asi jak kdo. Záleží prostě na tom postavení, no... Já nevím, naši... co mají ty známý, tak s nima mají dobrý vztahy, ale ty zprostředkovatelé těch zaměstnání, aby to drobet zlegálněli, jo, ten pobyt tady, kterej je nelegální, takže se k těm zaměstnancům chovají hrozně. To vim, že jim prostě třeba nezaplátí peníze, jsou tady ty lidi jako třeba tři měsíce úplně zbytečně, utratili peníze za cestu, za vízum, spoustu volného času...“

Také Irina (24 let) se ohledně vztahů mezi Ukrajinci v České republice vyjadřuje nejednoznačně a kromě vzájemné pomoci, zmiňuje i problém klientelismu a vykořisťování.

Zajímavá je také skutečnost, že někteří dotazovaní potřebovali upřesnit pojmy „předsudek“, „diskriminace“. Sami jejich význam neznali nebo si jím nebyli jistí. Negativní zážitky si respondenti neberou příliš osobně a spíše než se svou národností je spojují s charakterem (nebo například inteligencí) konkrétních lidí, se kterými mají tyto špatné zkušenosti. Maryna na toto téma říká: „To nevím, to fakt nevím, jestli to mam brát jako diskriminaci... pořád se mi směje, že třeba nemáme elektriku, že bydlíme v zemi a takový no, jenomže si říkam,... že on se z toho svýho dvorečku nikdy nehnu, měl pohromadě celou rodinu,... dělá tu práci, která ho baví, takže on... to asi nemůže pochopit,... on by to nikdy neudělal, i kdyby byl úplně... na tom pokraji existenčním... vůbec nemá představu, co to všechno obnášelo...“

6. Důvody emigrace Ukrajinců a Ukrajinek

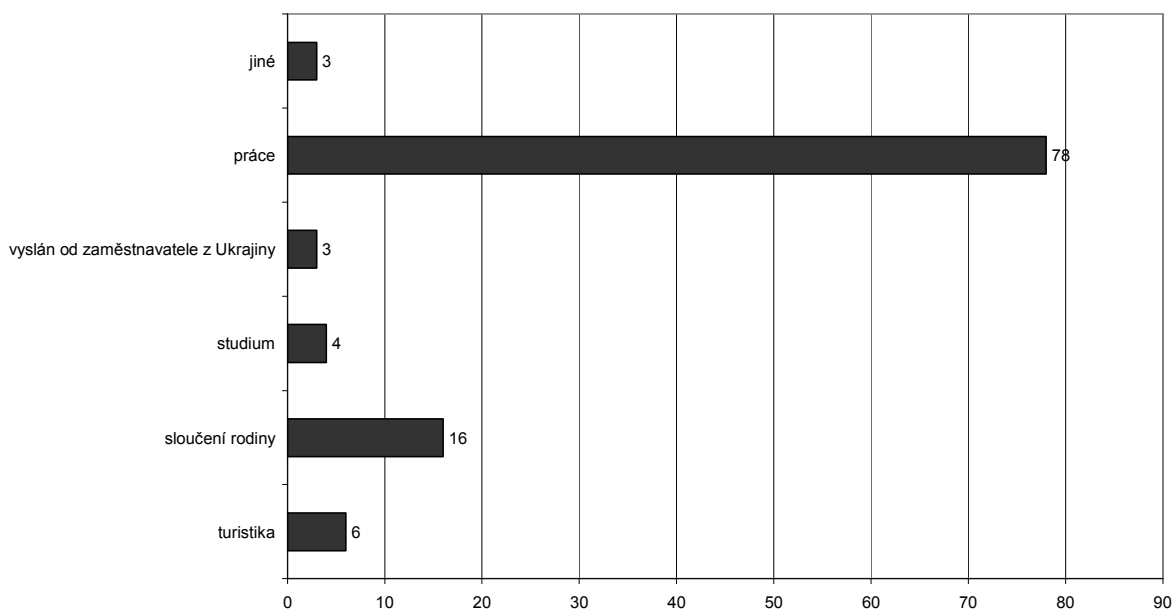
V této kapitole se věnuji hypotéze č. 2: Ukrajinci emigrují spíše z ekonomických důvodů, Ukrajinky emigrují spíše kvůli sloučení rodiny. Domnívám se, že muži emigrují spíše kvůli zlepšení ekonomické situace svých rodin, zatímco ženy své muže následují, aby rodina zůstala pohromadě.

6.1. Účel pobytu Ukrajinců v České republice: Sloučení rodiny nebo ekonomická aktivita?

Podle dat Českého statistického úřadu mezi ukrajinskými imigranty dominují ti v produktivním věku, což napovídá, že v České republice jsou, aby zde pracovali, tudíž z ekonomických důvodů. Ukrajincům i Ukrajinkám, pobývajícím v Česku, je nejčastěji mezi 25 – 34 lety, jsou tedy v produktivním věku.

Také podle Institutu zdravotní politiky a ekonomiky (IZPE), který roku 2002 provedl empirické šetření, kterého se zúčastnilo celkem 645 Ukrajinců a Ukrajinek, bylo nejčastějším účelem pobytu zaměstnání, jak je vidět v grafu (*Graf 1: Důvody pobytu v ČR*).

Graf 1 : Důvody pobytu v ČR (možnost více odpovědí, N=645, počet odpovědí 715)

Zdroj: Křečková Tůmová, N. a kol. 2003

Rovněž roku 2005 jako účel pobytu Ukrajinci nejčastěji uváděli zaměstnání (v 57 %), dále v 18 % případů podnikání (na živnostenský list) a ve 14 % případů bylo

účelem pobytu sloučení rodiny. Pokud se zaměřím zvláště na muže a ženy, muži v 85 % případů uvedli jako účel pobytu ekonomickou aktivitu a pouze v 7 % sloučení rodiny. Oproti tomu ženy uváděly jako účel pobytu sloučení rodiny mnohem častěji ve 24 % případů, nicméně i u žen byla nejčastějším účelem pobytu ekonomická aktivita (58 %) [Český statistický úřad 2007].

Tabulka 1 : Účely pobytu Ukrajinců v České republice

	k 31.12.2005		k 31.12.2006	
Celkový počet Ukrajinců	87 834		102 657	
Z toho žen	34 022		40 223	
Nejčastější účely pobytu	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Zaměstnání	50 101	15 099	57 808	18 501
Podnikání na živnostenský list	15 468	4 790	13 251	4 035
Sloučení rodiny	12 026	8 265	18 351	12 414
Usídlení	3 000	1 455	12 111	5 128

Zdroj dat: Český statistický úřad: Cizinci v ČR 2006, 2007

Z tabulky (*Tabulka 1: Účely pobytu Ukrajinců v České republice*) je zřejmé, že v roce 2005 i 2006 byly nejčastějším účelem pobytu Ukrajinců i Ukrajinek v České republice ekonomické aktivity. Zajímavé je, že roku 2006 pobyt za účelem sloučení rodiny u mužů vystřídal na pomyslném druhém místě podnikání na živnostenský list, který byl druhý nejčastější v předchozím roce. V porovnání s minulým rokem muži i ženy také mnohem častěji uváděli jako účel pobytu usídlení.

U imigrantů, žijících v České republice déle než 1 rok, byla roku 2000 nejčastějším účelem emigrace ekonomická aktivita, zatímco u imigrantek to bylo dokonce dvakrát častěji než u mužů sloučení rodiny. Nicméně se jedná o údaje o všech cizincích, a přestože jsou Ukrajinci nejpočetnější skupinou cizinců v České republice, nelze je pro ně zobecnit [Uherek, Horáková, Pojarová, Korecká 2008].

Hypotéza, že Ukrajinci emigrují spíše z ekonomických důvodů, zatímco Ukrajinky emigrují spíše kvůli sloučení rodiny, se potvrdila jen částečně. Zdá se, že i ženy emigrují nejčastěji za účelem ekonomické aktivity.

6.2. Výstupy z rozhovorů: Důvody respondentů k emigraci

Maryna (22 let) se do České republiky přistěhovala s rodiči a sestrou v dětství, protože její rodiče nemohli na Ukrajině najít práci a chtěli svým dětem dopřát kvalitní vzdělání. Důvodem příchodu do České republiky tedy podle respondentky bylo zlepšení ekonomické i sociální situace. Vzdálenější příbuzenstvo, které zůstalo na Ukrajině, vidá rodina přibližně jednou za rok. Změnu vztahů s těmito příbuznými hodnotila respondentka spíše kladně. Podle jejího názoru si teď každé společné chvílky více váží a neprožívají spolu klasické rodinné hádky a spory.

Irina (24 let) do České republiky přijela, protože nemohla na Ukrajině sehnat práci. Dokonce se zmínila o tom, že pokud chce někdo na Ukrajině sehnat zaměstnání, musí za to v některých případech zaplatit. Jako další faktor, který ji přiměl odjet do České republiky, uvádí rodinné důvody. V České republice nežije nikdo další z její rodiny. Stejně jako předchozí respondentka jezdí také Irina na Ukrajinu za příbuznými zhruba jednou za rok. Ohledně změny vztahů s rodinou, která zůstala na Ukrajině, se vyjadřuje také podobně jako Maryna. Irina říká: „mě to mrzí, že nemůžu s nima prožívat spousta věcí a jako že prostě, že třeba zapomínám na nějaký narozeniny nebo tak, takže mě to vždycky mrzí, ale jako na druhou stranu možná, když jsme jakoby spolu, tak je to lepší, že si víc vážíme jeden druhého.“

Rovněž Hanna a Alexej přijeli do České republiky se svými dětmi a partnery, aby zlepšili svoji ekonomickou situaci a celkově ekonomickou situaci svých rodin. Také oni své vzdálenější příbuzné, kteří zůstali na Ukrajině, vidají pouze jednou ročně a vzájemné vztahy jsou i podle jejich hodnocení lepší než dříve.

Například Hanna vypráví: „... jsme tam žádaný, když přijedeme, tak kolem nás obskakují všichni, všichni odvezu, kam chceš, furt se starají o nás, takový no, jak bych to řekla... prostě si nás víc váží teďka a my jich zase, že se nevidáme tak často“

Ivan odjel z Ukrajiny, protože se podle něj po rozpadu SSSR vše změnilo, zmiňoval problémy jako je vysoká nezaměstnanost nebo ztráta peněz z účtů. V České republice měl známé, kteří zde již pracovali. Dokonce řekl, že tenkrát v České republice pracovalo asi 90 % obyvatel vesnice, ze které pocházel. Proto se rozhodl odjet do České republiky také. Dalším důvodem, proč si zvolil právě Českou republiku, byl i bezvízový

styk s Ukrajinou. Emigrace pro něj znamenala nejen naději na lepší životní úroveň, ale také něco romantického, nového a určité rozšíření obzorů.

Do České republiky se přistěhoval s dětmi a s manželkou, která zde již dříve pracovala. Vzdálenější příbuzní zůstali na Ukrajině. Ivan s rodinou se na Ukrajinu vrací přibližně jednou za rok. Vztahy s rodinnými příslušníky, kteří zůstali na Ukrajině, do jisté míry ochladly: „...protože i oni na nás zapomněli, ne že by na nás úplně zapomněli, ale oni mají své starosti, my máme své starosti, takže víte, jak to chodí...“

Olena (30 let) měla k opuštění Ukrajiny jiné důvody než ostatní respondenti. Na Ukrajině pracovala jako účetní, což jí vyhovovalo, ale měla problémy v soukromém životě. Tyto problémy a rada známé, která pracuje v cestovní kanceláři, ji nakonec přiměly k tomu, aby přijela pracovat do České republiky. Nikoho zde neznala, přijela sama. Na radu zmiňované známé kontaktovala centrum, kde pomáhají cizincům.

V současnosti už má kontakty i na další Ukrajince žijící v České republice, našla mezi nimi přátele.

Nicméně jí zde chybí rodina, kterou nemohla vzít s sebou. Na Ukrajinu jezdí častěji než ostatní respondenti. Jednou za půl roku tam stráví celý měsíc. Dobří přátelé, které na Ukrajině měla, jí zůstali dodnes.

Vasil (30 let) uvádí jako důvod příjezdu do České republiky práci. V Čechách už pracoval jeho příbuzný, který mu na začátku pomohl sehnat práci i bydlení. Zbytek rodiny žije na Ukrajině. Vídají se asi třikrát ročně. K tomu, jak se změnil vztahy se členy rodiny, kteří zůstali na Ukrajině, se nechtěl vyjadřovat. Pro emigraci do České republiky se rozhodl, protože tu už šest let pracoval výše zmíněný příbuzný.

7. Postavení ukrajinských imigrantů na českém trhu práce

Postavení na trhu práce, které neodpovídá vzdělání imigrantů, a malé šance na změnu této situace mohou negativně ovlivnit jejich snahu o integraci do společnosti. Proto se v následující kapitole se zabývám hypotézou č. 3: Ukrajinci v České republice pracují na nižších pozicích než by odpovídalo jejich kvalifikaci.

7.1. Zaměstnání versus vzdělání ukrajinských migrantů

Na problematiku vzdělanostní struktury Ukrajinců a jejich pracovního postavení v České republice existují různé názory.

Drbohlav se svým výzkumným týmem uskutečnil několik snow-ballingových průzkumů. Na základě jejich výsledků se domnívá, že ukrajinskou pracovní migraci v současnosti charakterizuje vysoká vzdělanost a kvalifikace na Ukrajině a s tím nekorespondující nízké postavení na českém trhu práce. Jiný názor zastává Horáková z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, která díky reprezentativnímu kvantitativnímu šetření zaměstnaných cizinců z roku 2001 zjistila, že 17 % z nich má dokončené základní vzdělání, 44 % je vyučených, 27 % dosáhlo středoškolského vzdělání s maturitou a 12 % získalo vysokoškolský diplom [Leontiyeva 2006].

Vzdělanostní strukturou ukrajinských migrantů žijících dlouhodobě nebo trvale v České republice se zabýval také Institut zdravotní politiky a ekonomiky (IZPE), který roku 2002 provedl empirické šetření, kterého se zúčastnilo celkem 645 Ukrajinců a Ukrajinek.

Tabulka 2 : Profese ukrajinských imigrantů v ČR podle vzdělání

Profese vykonávaná v ČR (dle vzdělání) údaje v %	ZŠ	Vyučen	SŠ nebo SŠ s maturitou	VŠ
Pomocný a nekvalifikovaný dělník	67	42	24	19
Dělník a řemeslník, kvalifikovaný dělník	20	27	20	11
Dělník pro obsluhu strojů a zařízení	7	21	19	13
Kvalifikovaný lesní a zemědělský dělník	5	1	2	0
Provozní pracovník ve službách a obchodě	4	9	24	24
Odborný pracovník s VŠ vzděláním	0	0	0	26
Vedoucí a řídicí pracovník	0	0	6	6
Technik, střední zdravotnický pracovník, vychovatel	0	0	5	5
Nižší administrativní pracovník	0	1	1	1
Neví	0	1	3	0
Ekonomicky neaktivní	0	0	0	1
Celkem	100	100	100	100

Zdroj: Křečková Tůmová, N. a kol. 2003

Jak je vidět v tabulce (*Tabulka 2: Profese ukrajinských imigrantů v ČR podle vzdělání*), podle tohoto šetření se potvrzuje předpoklad, že profese pomocných a nekvalifikovaných dělníků a kvalifikovaných dělníků na trhu práce v České republice zastávají poměrně často vysokoškolsky vzdělaní Ukrajinci, i když nejčastěji se v těchto profesích uplatňují imigranti se základním vzděláním nebo výučním listem.

Také podle datové publikace Českého statistického úřadu *Život cizinců v ČR (2007)* pracovala více než polovina Ukrajinců evidovaných úřady práce na pomocných a nekvalifikovaných pozicích. Následují řemeslníci a kvalifikovaní výrobci [Český statistický úřad: *Cizinci v ČR 2007*].

Necelá polovina respondentů výzkumného šetření Institutu zdravotní politiky a ekonomiky byla i v domovské zemi zaměstnána v dělnických profesích. Nicméně nezanedbatelná část z nich pracovala také v oblasti služeb a obchodu, jako techničtí pracovníci, zdravotníci, vychovatelé, jako odborní pracovníci s vysokoškolským vzděláním nebo vedoucí a řídicí pracovníci. Podle autorů tohoto výzkumu „se podařilo prokázat, že u Ukrajinců pracujících v ČR funguje v nejčastěji vykonávaných profesích minimálně třetinová profesní stabilita. To znamená vykonávání stejné profese v ČR i na Ukrajině. Přesto se nezdá objevují případy, kdy osoba vykonávající na Ukrajině vysoce kvalifikovanou práci v ČR zastává pozici pomocného dělníka“ [Křečková Tůmová, N. a kol. 2003: 96].

Mezi odvětví, ve kterých pracují Ukrajinci v České republice nejčastěji, patří stavebnictví, průmysl a služby. V těchto odvětvích nacházeli zaměstnání nejčastěji také na Ukrajině [Křečková Tůmová, N. a kol. 2003].

Čerňanská a Horáková se zaměřily také na vývoj v profesním zařazení cizinců. Z empirického šetření provedeného v roce 2001, kde více než polovina respondentů byli občané Ukrajiny, vyplývá, že 78 % dotazovaných nedosáhlo v zaměstnání žádného povýšení. Pouze 18 % respondentů uvedlo, že se jejich pracovní postavení zlepšilo oproti situaci při nástupu do zaměstnání. Čerňanská a Horáková upozorňují, že je třeba brát v potaz subjektivitu dotazovaných při hodnocení dané situace [Čerňanská, Horáková 2001].

Podle Horákové byl podíl cizinců na zaměstnanosti v odvětvích národního hospodářství v členění podle Odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ) nejvyšší v oblasti stavebnictví (12 %), v oblasti nemovitostí a pronájmu a podnikatelské činnosti (11,3 %).

Co se týká dosaženého vzdělání cizinců evidovaných na úřadech práce a vzdělání, které je po nich požadováno pro zaměstnání v České republice, je zřejmé, že zaměstnavatelé nejčastěji požadují vzdělání základní (ve více než 70 000 případech), přičemž ale cizinci mohou nabídnout vzdělání vyšší, nejčastěji střední odborné s výučním listem (asi v 60 000 případech) [Horáková 2007]. Podrobněji viz. Příloha č. 2 (*Příloha č. 2: Dosažené a požadované vzdělání cizinců evidovaných na úřadech práce*).

Přestože se jedná o údaje o cizincích všeobecně, nikoli pouze o Ukrajincích, myslím si, že se vzhledem k tomu, že ukrajinští migranti tvoří v České republice nejpočetnější skupinu cizinců, dá pozorovat určitá tendence, kdy požadované vzdělání je nižší než vzdělání, které cizinci skutečně mají.

Podle Gabala (2004) je systém zaměstnávání cizinců v České republice byrokraticky náročný a další kvalifikované cizince odrazuje od dlouhodobých pobytů. Spíše než imigranty respektující zákony přitahuje ty, kteří se umí pohybovat za hranicí zákona [Gabal 2004].

7.2. Výstupy z rozhovorů - pracovní situace respondentů versus vzdělání

Maryna (22 let) chodila v České republice na základní i střední školu, kde složila maturitní zkoušku. V současnosti pracuje jako účetní a studuje dálkově vysokou školu. Se svou pracovní situací je spokojená.

Irina (24 let) vystudovala na Ukrajině střední zdravotní školu, v České republice jí bylo dosažené vzdělání uznáno jako maturitní zkouška a pokračovala zde ve studiu na Vyšší odborné škole, které dokončila. V současnosti vypomáhá jako ošetřovatelka, s kolektivem v práci je spokojená, s pracovní dobou a platem nikoliv. Ráda by nastoupila v nemocnici jako zdravotní sestra.

Hanna (45 let) v současnosti nepracuje, má invalidní důchod. Její nejvyšší dokončené vzdělání je středoškolské s maturitou, o jeho nostrifikaci se ani nepokoušela.

Alexej (44 let) dokončil na Ukrajině střední školu. V České republice pracuje jako svářeč a na své pracovní situaci by nic neměnil, je spokojený.

Ivan (48 let) vystudoval na Ukrajině vysokou školu. Na vysoké škole na Ukrajině dokonce pracoval. V České republice mu byl vysokoškolský diplom nostrifikován. Přesto Ivan vyprávěl, že zde začínal pracovat na stavbách. Jeho postavení se v průběhu času zlepšovalo, v současnosti pracuje ve firmě jako vedoucí směny a tuto práci hodnotí kladně. Kdyby chtěl pracovat v oboru, který vystudoval, považuje se za do

jisté míry diskvalifikovaného, protože studium dokončil před více než deseti lety a nyní by si potřeboval vědomosti v oboru doplnit, což je pro něj příliš finančně náročné.

Olena (30 let) vystudovala na Ukrajině vysokou školu, diplom si zatím nenechala nostrifikovat, protože její znalost češtiny není na dostatečné úrovni. V České republice pracovala nejdříve přes agenturu, se kterou nemá dobré zkušenosti. V současnosti pracuje jako pomocná síla v kuchyni, s čímž je spokojená podle vlastních slov „padesát na padesát“.

Vasil (30 let) vystudoval na Ukrajině také vysokou školu, diplom mu byl nostrifikován. V České republice pracuje v kostele – tuto práci dělá již 10 let, znamenala pro něj velkou změnu v životě.

Na otázku, zda odpovídá vzdělání, případně kvalifikace, ukrajinských migrantů jejich pozici na pracovním trhu v České republice, reagovali respondenti různě. Z případů z jejich okolí vyplývá, že se setkávají s lidmi, kteří na Ukrajině dosáhli vyššího vzdělání nebo kvalifikace, ale v České republice pracují na místech, která jejich kvalifikaci neodpovídají. Nicméně znají i Ukrajince, kterým se podařilo získat zaměstnání odpovídající jejich vzdělání.

Například Maryna vypráví o známých, kteří se do České republiky přistěhovali v nedávné době. „...On je vyučenej, inženýr přes nějakou radiotechniku ... má vysokou školu, ona taky¹, prostě oba dělají v nějaký firmě, kde skládají krabice, on už teda povýšil na mistra, řekla bych, že za docela krátkou dobu, co tam dělal, ale on je prostě chytřej, umí česky, hlavně už je mu přes padesát let a musel začít nanovo...“

Podobné zkušenosti má i Irina se svými kamarádkami. Vypráví: „...třeba já mam ty kamarádky, tak třeba jedna má dvě vysoký školy, jako nějakou pedagogickou a teologickou a uklízí, takže fakt jako, jako i další...oni se jako snažej, že oni se učí ty jazyky, tu češtinu, ale je to i kvůli tomu, že si nemůžou sehnat lepší, ono je to složitý, ono asi je třeba ty diplomy nějak nostrifikovat, asi nemůžou pracovat úplně prostě podle vzdělání...“

Také Ivan zná ve svém okolí ukrajinské lékaře, kteří v České republice pracují na stavbách. Celkově hodnotí pracovní místa, na nichž pracují Ukrajinci, jako ta, o která Češi neměli zájem.

¹ jeho manželka

Trochu odlišně se dívá na tuto situaci Hanna. Obecně si sice nemyslí, že by Ukrajinci v České republice byli zaměstnání tak, aby to odpovídalo jejich kvalifikaci, na druhou stranu se jí ale současný vzdělávací systém na Ukrajině nezdá kvalitní a diplom lze podle ní snadno získat za peníze. Proto by úroveň kvalifikace z Ukrajiny a úroveň zaměstnání v České republice hodnotila spíše u imigrantů vyššího věku. Ve svém okolí také našla příklady ukrajinských imigrantů, kteří pracují na místech, odpovídajících jejich kvalifikaci. Vypráví například: „... jednoho znám, ale jenom přes známou doktora, kterej se tady jako doktor usadil, že je docela dobrý, že k němu jezdí hodně Ukrajinci,...ale musel se naučit perfektně česky, dělat zkoušky... z češtiny, doktorát mu uznali,... a eště jednu znám, ta taky je učitelka...“

Olena má několik známých Ukrajinců na ambasádě, jinak ale zastává také názor, že se zde Ukrajinci uplatňují na nižších pracovních pozicích.

8. Česká republika a integrace cizinců

V této kapitole se zaměřuji na českou integrační politiku a na to, zda tato politika podporuje trvalé usazování ukrajinských migrantů v České republice. S touto kapitolou souvisí hypotéza č. 4: Ukrajínští migranti nemají tendenci se u nás natrvalo usazovat.

8.1. Jak Česká republika napomáhá integraci

Česká republika je v současnosti z hlediska migrace zemí původu, zemí tranzitní i zemí cílovou. Meziroční nárůst počtu cizinců na území České republiky činí až 12 %. Řešení mezinárodní migrace se i proto na základě usnesení vlády České republiky ze dne 22. srpna 2007 stalo jednou z priorit. Podle slov Fridrichové z Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky², hledá migrační politika rovnováhu mezi restrikcí a liberalizací. Zároveň je ovlivněna členstvím České republiky v Evropské unii a Schengenu [Fridrichová 2007].

V České republice byla roku 2000 vytvořena Koncepce integrace cizinců, reagující mimo jiné na dokumenty Evropské unie (např. *Závěry z Evropské Rady v Tampere*) [Baršová 2005]. V Koncepci, se hovoří o individuální integraci jednotlivce do společnosti. Také se klade důraz na znalost českého jazyka jako základního předpokladu integrace do společnosti, přičemž mateřský jazyk je uznáván jako součást kultury imigranta. Stejně tak se respektují zvyky a tradice přistěhovalců, pokud ovšem nejsou v rozporu s českým právním řádem [Baršová 2005]. Model integrační politiky v České republice se nejvíce přibližuje modelu „občanské integrace“ a asimilace.

Koncepce integrace cizinců je pravidelně aktualizována a jako předpoklad úspěšné integrační politiky uvádí také důsledně zpracovanou migrační politiku. V souvislosti s tím schválila usnesením č. 55 vláda České republiky 13. ledna 2003 šest zásad v oblasti migrace cizinců, které mají reflektovat snahu České republiky aktivně se zabývat migrační politikou v souladu s mezinárodními úmluvami, smlouvami a doporučeními mezinárodních organizací pro oblast migrace. Z těchto zásad plyne mimo jiné, že migrační politika podporuje imigraci, která je pro stát a společnost

² 11. prosince 2007 proběhla v Goethe-Institutu Praha konference a názvem *Imigrace v dnešní Evropě. Krize modelů integrace?*. S příspěvkem na téma současných trendů v české imigrační politice zde vystoupila Fridrichová z Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky.

v dlouhodobé perspektivě přínosná. Nicméně, jak se píše v Konceptci integrace cizinců, doposud nebyla stanovena jasná migrační politika [KONCEPCE INTEGRACE 2008; Zásady migrační politiky 2003].

Česká republika se snaží podporovat legální migraci a integraci cizinců různými projekty. Jedním z nich je pilotní projekt Ministerstva práce a sociálních věcí Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků, který byl zahájen v červenci 2003. Kvalifikovaným zahraničním pracovníkům umožňuje požádat o povolení k trvalému pobytu ve zkrácené lhůtě. Rovněž blízcí rodinní příslušníci úspěšných účastníků tohoto projektu mají usnadněnou cestu k získání trvalého pobytu. Jak lze podrobněji vidět v Příloze č. 3 celkový počet uchazečů k 31. 3. 2008 je 1002 a nejpočetnější skupinou uchazečů jsou právě Ukrajinci (*Příloha č. 3: Uchazeči zařazení do pilotního projektu*). Toto číslo ale vzhledem k tomu, že projekt byl zahájen v červenci 2003, není příliš vysoké. Rovněž 199 úspěšných účastníků projektu evidovaných k 31.12.2007 v porovnání s předpokládanými stovkami osob přijatých ročně nesvědčí o velkém úspěchu projektu [LEGÁLNÍ MIGRACE – OTEVŘENÁ ŠANCE 2008].

Další projekty, které jsou zaměřené na integraci cizinců, podporuje kromě Ministerstva práce a sociálních věcí také Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo kultury, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo vnitra [Cizinci v České republice (b) 2008].

Například v kompetencích Ministerstva vnitra byly roku 2007 dotační programy Právní poradenství a Rozvoj vztahů cizinců a jejich komunit s občany. V rámci programu Právní poradenství cizinci s povolením k trvalému nebo dlouhodobému pobytu v České republice mohou bezplatně získat informace o zákonu o pobytu cizinců, zákon o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, o pracovně právních předpisech a další. Cizinci zde dozvědí i informace, které nesouvisí přímo s tematikou migrace – například z rodinného práva, o funkci státních i nestátních organizací. Cizinci zde také naleznou pomoc při jednání s úřady.

V programu Rozvoj vztahů cizinců a jejich komunit s občany se cizinci, kteří pobývají na území České republiky dlouhodobě a legálně, mimo jiné získávají představu o společenských a kulturních normách a hodnotách, uznávaných v České republice. V rámci tohoto programu se může také většinová společnost seznámit s kulturou jiných společností [Cizinci v České republice (c) 2008].

Otázkou však je, nakolik jsou tyto a další projekty zdařilé, jakého množství imigrantů se dotýkají, nebo do jaké míry skutečně pomáhají integraci cizinců. Jak je

vidět z průběhu výše zmíněného projektu Ministerstva práce a sociálních věcí Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků, snahy o usnadnění integrace cizinců do České republiky se nemusí vždy setkat s úspěchem. Další problémy české integrační politiky, které mohou negativně ovlivňovat tendenci cizinců usazovat se natrvalo v České republice, nastiňuji v další podkapitole.

8.2. Tendence Ukrajinců ne/usazovat se v České republice natrvalo

Zda mají ukrajínští pracovní migranti tendenci se usazovat v České republice natrvalo, se ve větší míře projeví až v budoucnosti. Nicméně například podle studie Gabala (2004) „Analýza situace a postavení cizinců dlouhodobě žijících v České republice a návrh optimalizačních kroků“, která byla vypracována pro Ministerstvo práce a sociálních věcí, zákony v České republice postrádají aktivní integrační prvky a nepreferují usazování rodin, druhá a třetí generace imigrantů nemá možnost rychlejší naturalizace než její předci. Restriktivní cizinecký zákon nechává přistěhovalce v nejistotě. Tato právní nejistota, kdy imigranti musí každý rok znovu žádat o prodloužení povolení k dlouhodobému pobytu, pokud chtějí v budoucnosti získat pobyt trvalý, podle Gabala spolu s diskriminací, nesnadným přístupem k bydlení a nulovým volebním právem znesnadňují integraci cizinců do společnosti. Mezi cizinci chybí motivace učít se český jazyk [Gabal 2004].

Jako další překážku integrace cizinců do české společnosti vidí Gabal dobu, kterou je nutné v České republice žít, aby cizinci mohli získat občanství. Navíc není možné získat české občanství jako druhé občanství a to ani v případě, že cizinec uzavřel manželství s občanem České republiky. Taková politika koliduje s evropskými trendy, protože v rámci Evropy se možnost získat dvojí občanství spíše podporuje. Přednost je v Evropě dáována také integraci cizinců i s jejich rodinami, ukončené naturalizací. Oproti tomu z Gabalovy analýzy vyplývá, že mnoho imigrantů cítí takový přístup jako nezáměr České republiky o dlouhodobé usazování cizinců a i proto inklinují spíše ke krátkodobé sezónní migraci [Gabal 2004].

Pro přistěhovalce, cizineckou policii a další orgány státní správy je každoroční prodlužování povolení k dlouhodobému pobytu administrativně náročné a zatěžující. Podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění zákona č. 165/2006 Sb. - účinném od 1. září 2006 může každý cizinec požádat o povolení k trvalému pobytu po 5 letech nepřetržitého pobytu na území České republiky. Tato doba se oproti předchozímu

zákonu zkrátila o polovinu. Tím se také zkrátila doba, po kterou musí cizinci obnovovat povolení k dlouhodobému pobytu a po kterou hrozí, že jim i kvůli malému pochybení povolení k pobytu prodlouženo nebude [Gabal 2004]. (Více informací také v příloze č. 4 - *Příloha 4: Leták – trvalý pobyt*).

Ukrajinci pobývají na území České republiky na základě povolení k trvalému pobytu v 18 % případů. To v porovnání s ostatními početnými skupinami cizinců, kteří žijí České republice, není mnoho. Naopak převažují Ukrajinci s povolením k dlouhodobému pobytu. Zdá se tedy, že Ukrajinci většinou nemají zájem se v České republice usadit [Český statistický úřad 2007].

Na nižší zájem o získání trvalého pobytu poukazují i nejčastěji uváděné účely pobytu Ukrajinců i Ukrajinek, jak je vidět v tabulkách. (*Tabulka 3: Účel pobytu ukrajinských migrantů – rok 2006, Tabulka 4: Účel pobytu ukrajinských migrantů – rok 2007*) Usídlení jako účel pobytu figurovalo v porovnání s ostatními účely pobytů na posledních místech.

Tabulka 3 : Účel pobytu ukrajinských migrantů - rok 2006

	účel pobytu - rok 2006			
	zaměstnání	podnikání na živnostenský list	sloučení rodiny	usídlení
muži	50 101	15 468	12 026	3 000
ženy	15 099	4790	8265	1 455

Zdroj: Český statistický úřad: *Cizinci v ČR (2006)*

Tabulka 4 : Účel pobytu ukrajinských migrantů - rok 2007

	účel pobytu - rok 2007			
	zaměstnání	podnikání na živnostenský list	sloučení rodiny	usídlení
muži	57 808	13251	18351	12 111
ženy	18 501	4 035	12 414	5 128

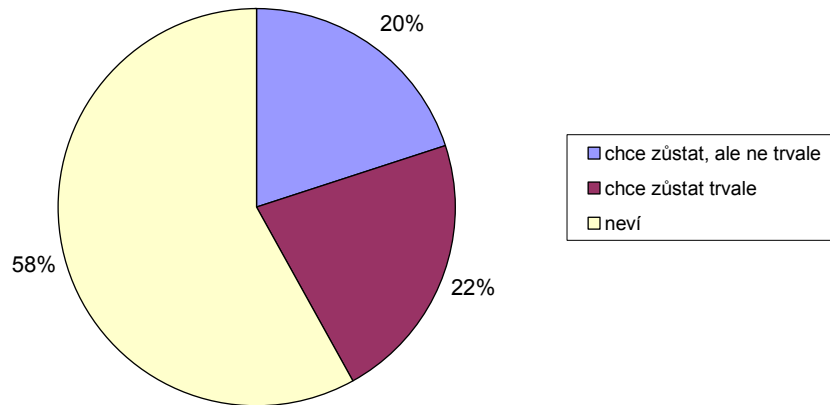
Zdroj: Český statistický úřad. *Cizinci v ČR (2007)*

Podle výzkumu Institutu zdravotní politiky a ekonomiky (IZPE) z roku 2002, kterého se zúčastnilo celkem 645 Ukrajinců a Ukrajinek, pouze 22 % dotázaných chtělo zůstat v České republice natrvalo. Zbývajících 78 % dotázaných v České republice

nechtělo zůstat trvale nebo ještě nebyli rozhodnutí. (Viz.Graf 2: *Plánovaná délka pobytu v České republice*)

Graf 2 - Plánovaná délka pobytu v České republice

Plánovaná délka pobytu v ČR, N = 645, údaje v %

Zdroj: Křečková Tůmová, N. a kol. 2003

8.3. Výstupy z rozhovorů k otázce účelu pobytu a trvalého usazení v České republice

Předchozí podkapitulu dokreslují výpovědi respondentů. Za účelem usídlit se nepřišel do České republiky nikdo z nich. Hlavním důvodem emigrovat byla pro většinu z nich snaha najít si zde zaměstnání a zlepšit tak svou ekonomickou situaci. Jen respondentka, která se přistěhovala v dětství s rodiči, uvedla jako hlavní účel pobytu sloučení rodiny.

K otázce, zda chtějí v České republice zůstat a zda mají zájem o získání českého občanství, se dotazovaní stavěli různě. Jejich výpovědi závisely do jisté míry na rodinné situaci. Zůstat v České republice natrvalo a zažádat o české občanství je nejpevněji rozhodnutá Maryna, která zde žije 13 let a je vdaná za občana České republiky. Také Ivan, který žije v České republice i s rodinou už 13 let, vyjadřuje zájem zůstat zde natrvalo. Na otázku, jestli plánují návrat na Ukrajinu, říká: „...ne, ne, ne vůbec ne. Dětem se tady moc líbí, chodí do školy, všechno. Malej chce studovat. Dětem se tady moc líbí, vůbec neplánujeme zatím...“ Na druhou stranu, ale není dosud rozhodnutý, zda bude žádat o české občanství.

Zajímavé je, že Hanna i Alexej stále plánují návrat na Ukrajinu, přestože oba žijí v České republice s rodinou již 13 let, mají povolení k trvalému pobytu a shodují se v tom, že jsou zde spokojení.

Irina hovořila o problémech (popisovaných v podkapitole 9.2), spojených s každoročním prodlužováním povolení k dlouhodobému pobytu, s nimiž se osobně od začátku svého pobytu v České republice setkává: „...museli jsme se hlásit na policii... tak to bylo složitější, jakože tam jako nebyli úplně příjemný. Potom, když jsem prodlužovala vízum jakoby po roce, tak to bylo strašný. Nebo i několikrát, pokaždé prostě to bylo úplně hrozný... Vždycky tam třeba strašně ty policajti, prostě co chtějí zachovat ten pořádek, tak že nás je strašně moc a všichni chtějí být jako první, nebo tam už je takovej systém, že jsou tam jako lidi, který tam jako chodí furt, takže si hlídají nějaký lístečky, aby prostě jakoby pro svoje jako... ty policajti byli strašně jakoby hnusný ... Tak to je takový docela hrozný, ale já jsem tam byla i třikrát jakoby, abych tu žádost prostě tam mohla podat. A potom jsem si prostě to hlídala, vždycky jsem tam šla v 5 hodin ráno, abych jako byla na řadě a prostě aby to nějak dopadlo a tak, vždycky tam strávím celej den...Dneska... je to už lepší, protože to vízum dostanu už hned jakoby, takže teď je už to lepší...“ Přes tyto potíže by ráda získala povolení k trvalému pobytu. O české občanství ale usilovat nebude, protože neexistuje možnost dvojího občanství a ukrajinského by se zříci nechtěla. Zda se usadí v České republice natrvalo ještě neví, vzhledem k tomu, že tu žije bez rodiny a ukrajinských přátel, chce se na Ukrajinu průběžně vracet.

Také na Olenino rozhodnutí, jestli se usadí v České republice, nebo se vrátí na Ukrajinu, bude mít vliv rodina: „...já chci vzít sem dceru a ten rok, aspoň jeden rok zkusit, jestli to půjde, já zůstanu určitě a jestli ne...“

Ani Vasil si není jistý, jestli zůstane v České republice natrvalo.

K otázce jednání úřadů a požadavků, které musí imigranti plnit, aby mohli na území České republiky legálně pobývat, se respondenti vyjadřovali podobně. Maryna, Hanna, Alexej a Ivan, kteří žijí v České republice již 13 let, vzpomínají, že při jejich příjezdu nebylo složité získat pracovní povolení, protože nastupovali na místa, o která nebyl mezi Čechy zájem. V současnosti je podle názoru respondentů plnění požadavků náročné, nicméně relativně srozumitelné. Potřebné informace získávají od známých, na cizinecké policii, na internetu.

Úředníky považují většinou za přísné, nepříjemné, ale vnímají to jako nutnost a samozřejmost, nikoliv jako překážku nebo problém, což je způsobeno pravděpodobně i

tím, že musí jednat také s úřady na Ukrajině, kde považují situaci za mnohem horší. V České republice mají nejhorší zkušenosti s cizineckou policií, ale i tam je dnes například podle zkušeností Iriny a Ivana situace lepší. „Na cizinecký policii prostě ty zákony byly tvrdý, abych řekl na rovinu, když ...člověk třeba udělal nějakou chybu... třeba i nechtěně a jednali s nima občas i trochu drze... Ale jsou změny, dneska už to je také, Evropská unie hodně to změnila, takže už, teď jsme byli jako osobně po nějakých věcech, tak už jednají úplně jinak... jako prosím a děkuji, a takovýhle to dřív jako vůbec nebylo, to bylo tvrdý...“ říká Ivan.

Potvrzení a vyvrácení hypotéz

Cílem práce bylo analyzovat, jak se ukrajinským legálním imigrantům daří integrovat do české společnosti. Současným trendem je vnímat integraci jako dvoustranný proces, ve kterém hrají důležitou roli imigranti, ale také společnost hostitelské země. Proto jsem si kladla otázky, týkající se legálních ukrajinských přistěhovalců i české společnosti.

- Hypotéza č. 1: Postoj Čechů k Ukrajincům je spíše odmítavý.

Mou první hypotézou bylo, že postoj Čechů k ukrajinským imigrantům je spíše odmítavý. Sekundární analýza řady výzkumů, které se zabývají postoji a názory české populace na imigraci, hypotézu potvrdila. Česká společnost si Ukrajince spojuje spíše s negativy, která může jejich přítomnost znamenat.

Výpovědi respondentů mi proto připadaly překvapivé, přestože si uvědomuji, že nejsou v žádném případě reprezentativní, jsou ovlivněné řadou faktorů (od způsobu, jakým se mi podařilo je kontaktovat, po míru jejich integrace do české společnosti) a samotnou analýzu pouze dokreslují. Žádný z dotazovaných nehodnotil Čechy jako nepřátelské, spíše oceňovali pomoc, kterou jim Češi v počátcích pobytu v České republice poskytli.

- Hypotéza č. 2: Ukrajinci emigrují spíše z ekonomických důvodů, Ukrajinky emigrují spíše kvůli sloučení rodiny.

Hypotézu, že Ukrajinci emigrují spíše z ekonomických důvodů a Ukrajinky emigrují spíše kvůli sloučení rodiny, se mi potvrdit nepodařilo. Ženy sice jako účel pobytu uvádějí mnohem častěji než muži sloučení rodiny, nicméně stejně jako muži, pobývají v České republice nejčastěji za účelem ekonomické aktivity. V souladu s tímto faktem byly i výpovědi mých sedmi respondentů.

- Hypotéza č. 3: Ukrajinci v České republice pracují na nižších pozicích než by odpovídalo jejich kvalifikaci.

Hypotézu, že Ukrajinci v České republice pracují na nižších pozicích než by odpovídalo jejich kvalifikaci, některé zdroje potvrdily, jiné vyvrátily. Ukrajinci v České republice nepochybně pracují nejčastěji jako nekvalifikovaní dělníci nebo

dělníci s nízkou kvalifikací. Sporné jsou však názory (podložené řadou výzkumů a statistik) na to, zda takové postavení na českém trhu práce odpovídá vzdělanostní struktuře ukrajinských imigrantů.

Spolu s výzkumy, které provedl Drbohlav nebo IZPE, výpovědi mých respondentů, ale také úroveň vzdělání a současného zaměstnání některých z nich, však dokázali minimálně to, že případy, kdy vysoce kvalifikovaní Ukrajinci pracují na pozicích dělníků, nejsou výjimkou.

- Hypotéza č. 4: Ukrajínští migranti nemají tendenci se u nás natrvalo usazovat.

Hypotéza, zda mají ukrajínští migranti tendenci se u nás natrvalo usazovat, se definitivně prokáže až v budoucnosti. Nicméně se dá pozorovat sklon Ukrajinců vracet se zpátky na Ukrajinu, který potvrdila řada výzkumů, statistik i výpovědi některých ukrajinských imigrantů, se kterými jsem hovořila.

Hypotézu č. 1 se podařilo potvrdit. Hypotéza č. 2 se potvrdila jen z části. Hypotézu č. 3 se nepodařilo potvrdit ani vyvrátit. Hypotéza č. 4 se definitivně prokáže až v budoucnosti.

Závěr

Témata migrace a integrace migrantů jsou velice široká a nesmírně komplexní. Jsem si vědoma, že ve své bakalářské práci jsem se dotkla jen několika málo aspektů této složité tematiky. Jak jsem v textu zmiňovala, za důležité považuji pojetí integrace jako dvoustranného procesu, ve kterém hrají podstatnou roli samotní imigranti, ale také hostitelská společnost. Proto jsem se při hledání odpovědi na otázku, jak se daří legálním ukrajinským migrantům integrovat do české společnosti, zabývala jak situací samotných ukrajinských imigrantů, tak postoji Čechů a integrační politikou České republiky.

Ukrajinci jsou dlouhodobě jednou z nejpočetnějších skupin cizinců, která žije na území České republiky, a jejich počet rok od roku stoupá. Pro legální ukrajinské pracovní migranty je charakteristická snaha o zlepšení finanční situace rodin prostřednictvím práce v zahraničí a navracení se zpět na Ukrajinu – tedy cirkulační pracovní migrace. Nejčastěji zde Ukrajinci pobývají za účelem ekonomické aktivity. Platí to pro muže i ženy, i když Ukrajinky poměrně často emigrují do České republiky také za účelem sloučení rodiny. Pracovní pozice Ukrajinců jsou charakteristické nízkou kvalifikací, která je k jejich vykonávání potřeba. Otázkou zůstává, nakolik takové postavení na trhu práce odpovídá vzdělanostní struktuře ukrajinských pracovních migrantů, protože se ukazuje, že situace, kdy vysoce kvalifikovaní Ukrajinci pracují na pozicích dělníků, nejsou zcela výjimečné. Potvrdilo se, že postoj Čechů k Ukrajincům je spíše odmítavý a česká společnost si ukrajinské imigranty spojuje převážně s negativy, které může jejich přítomnost znamenat.

Tyto skutečnosti spolu s rodinnou situací Ukrajinců ovlivňují jejich snahu o integraci a tendenci se v České republice natrvalo usazovat. Ani oficiální česká integrační politika není ve svém dopadu příliš efektivní, protože zasahuje jen malou část imigrantů. Úspěšné integraci Ukrajinců do české společnosti tak příliš nenapomáhá, i když se ukázalo, že vzhledem k demografickému vývoji vyspělých států přináší úspěšně integrování imigranti hostitelským zemím řadu výhod.

Shrnutí

Tato bakalářská práce se zabývá legální pracovní migrací Ukrajinců do České republiky a jejich integrací do české společnosti. Integrace je v textu vnímána jako dvoustranný proces, ve kterém hrají důležitou roli samotní imigranti, ale také hostitelská společnost. Pozornost je proto věnována jak situaci samotných ukrajinských imigrantů, tak postojům Čechů a integrační politice České republiky.

V teoretické části práce, která je založena na studiu odborné literatury a internetových zdrojů s tematikou migrace a na studiu oficiálních statistických dat, je podrobněji uveden výzkumný problém, včetně důležitých teoretických východisek, pojmů, popisu vývoje počtu Ukrajinců v České republice a charakteristiky ukrajinské migrace.

Ukrajinci jsou dlouhodobě jednou z nejpočetnějších skupin cizinců, která žije na území České republiky, a jejich počet rok od roku stoupá. Pro legální ukrajinské pracovní migranty je charakteristická snaha o zlepšení finanční situace rodin prostřednictvím práce v zahraničí a navracení se zpět na Ukrajinu – tedy cirkulační pracovní migrace. Ukrajinci pobývají v České republice většinou na základě povolení k přechodnému pobytu a zastávají nejčastěji pozice levné pracovní síly.

Ve výzkumné části práce je analyzován postoj Čechů k cizincům, důvody vedoucí Ukrajince k emigraci, jejich kvalifikace a postavení na trhu práce v České republice a integrační politika České republiky. Tuto část práce dokreslují výstupy z rozhovorů s ukrajinskými imigranty, žijícími v České republice.

Postoj Čechů k Ukrajincům se ukázal jako odmítavý, česká společnost si ukrajinské imigranty spojuje převážně s negativy, které může jejich přítomnost znamenat. Přesto se respondenti mého kvalitativního šetření překvapivě o vztazích s Čechy vyjadřovali kladně a nezmiňovali žádné špatné zkušenosti.

Ukrajinci pobývají v České republice nejčastěji za účelem ekonomické aktivity, což potvrdili i dotazovaní z vlastního výzkumu. Ukrajinky poměrně často emigrují do České republiky také za účelem sloučení rodiny, nicméně i pro ně je nejobvyklejším důvodem ekonomická aktivita. Pracovní pozice Ukrajinců jsou charakteristické nízkou kvalifikací, která je k jejich vykonávání potřeba. Otázkou zůstává, nakolik takové postavení na trhu práce odpovídá vzdělanostní struktuře ukrajinských pracovních migrantů, protože se ukazuje, že situace, kdy vysoce kvalifikovaní Ukrajinci pracují na pozicích dělníků, nejsou ničím výjimečným.

Pravděpodobně i vzhledem ke zmiňovaným charakteristikám, které ukrajinskou migraci doprovázejí, se dá pozorovat tendence Ukrajinců vracet se zpět na Ukrajinu a neusazovat se v České republice natrvalo.

Summary

This bachelor's work deals with legal labour migration of Ukrainians into Czech Republic and their integration into Czech society. The sense of the integration in text is taken as bilateral process in which immigrants themselves and host society as well play important role. Therefore it aims at situation of Ukrainian immigrants themselves, at posture of Czech and integration policy of the Czech Republic.

In theoretical part of this work, which is based on study of specialized literature and internet sources with subject matter of migration and official statistical data, research problem is shown more in detail including important theoretical basis, terms, description of progression of number of Ukrainian in Czech Republic and characteristic of Ukrainian migration.

Ukrainians are one of the most numerous groups of foreigners which live in Czech Republic and their quantity still rises. The effort to improve family financial situation by force of work abroad and come back to Ukraine is characteristic for legal Ukrainian labour migration – so circular work migration. Ukrainians stay in Czech Republic mostly by virtue of temporary residence permit and they mostly hold position of cheap labour force.

In research part of this work stand of Czechs to foreigners, reasons leading Ukrainians to emigration, their qualification and position on labour market in Czech Republic and integration policy of Czech Republic is analyzed. Outputs from interviews with Ukrainian immigrants, which live in Czech Republic, sketch in this part.

Stand of Czechs to Ukrainians has shown as refusing. Czech society mostly joins Ukrainian immigrants together with negatives which their presence can bring. In spite of this, respondents of my qualitative research express themselves in a positive way to their relationship with Czechs and they don't mention any bad experience.

Ukrainians stay in Czech Republic for the purpose of economic activity which was confirmed by respondents of my own research. Ukrainian women relatively often immigrate to Czech Republic in order to reunification of the family; nevertheless the economic activity is the main reason to emigrate even for them. There is still a question: to what extent does the position on labour market correspond with educational structure of Ukrainian migrants because the situation, when high qualified Ukrainians work as manual workers, doesn't seem to be rare.

Probably even for mentioned characteristics, which attend Ukrainian migration, there is observed a tendency of Ukrainians to go back to Ukraine and not to settle permanently in Czech Republic.

Literatura

BADE, K. J. *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století*. Praha : Lidové noviny, 2005. 497 s. ISBN 80-7106-559-5.

BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 347 s. ISBN 80-85959-47-X.

BARŠOVÁ, A. *Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět?* 2005. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evrope.pdf

BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno : Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

BRETTELL, C. B., HOLLIFIELD, J. F. *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. New York : Routledge, 2000. 239 s. ISBN 0-415-92610-6.

CASTLES, M., MILLER, M. J. *The age of migration : international population movements in the modern world*. New York : Guilford Press, 1993. 307 s. ISBN 0-89862-249-2.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (a). *Naše společnost 2003: Pobyt cizinců v České republice*. Praha 2003. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100240s_ov30704.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění (b). *Naše společnost 2003: Postoje české veřejnosti k zaměstnávání cizinců*. Praha 2003. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100241s_ov30707.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Naše společnost 2005: Názory na přistěhovalectví*. Praha 2005. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100456s_ov50321.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění (a). *Naše společnost 2006: Vztah k jiným národnostem I*. Praha 2007. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100637s_ov70108.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění (b). *Naše společnost 2006: Vztah k jiným národnostem II*. Praha 2007. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100644s_ov70122.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění (c). *Naše společnost 2007: Občané o cizincích žijících v ČR I*. Praha 2007. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100690s_ov70528.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění (d). *Naše společnost 2007: Občané o cizincích žijících v ČR II*. Praha 2007. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100693s_ov70605.pdf

Cizinci v České republice (a). *Dějiny a současná situace Ukrajiny*. [cit. 2008-05-13]

Dostupné z: <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=160>

Cizinci v České republice (b). *Projekty financované v roce 2007*. [cit. 2008-05-13]

Dostupné z: <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=431>

Cizinci v České republice (c). *Ministerstvo vnitra..* [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=432>

ČERŇANSKÁ, D., HORÁKOVÁ, M. *Zaměstnávání cizinců v České republice: Závěrečná zpráva z empirického šetření*. VÚPSV: 2001. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.vupsv.cz/Zamestnavani_cizincu-cast_II-def.pdf

Český statistický úřad. *Cizinci v ČR*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/uvod>

Český statistický úřad. *Cizinci v ČR (2006)*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
[http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/AB002DED6C/\\$File/Cizinci_v_CR_2006.zip](http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/AB002DED6C/$File/Cizinci_v_CR_2006.zip)

Český statistický úřad. *Cizinci v ČR (2007)*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
[http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C60044F500/\\$File/CIZINCI_V_CR_2007.ZIP](http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C60044F500/$File/CIZINCI_V_CR_2007.ZIP)

Český statistický úřad. *Život cizinců v ČR*. Praha : 2007. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/AB002E04DC/\\$File/111806.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/AB002E04DC/$File/111806.pdf)

DRBOHLAV, D. *Evropa a proces mezinárodní migrace (se zvláštním důrazem na země Evropské unie a Evropského společenství volného obchodu)*. Praha : 2001. [cit. 2008-05-13] Dostupné z: <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=229>

DRBOHLAV, D., EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, P. Výzkumná zpráva: Integrace cizinců v ČR. *Studie arménské, vietnamské a ukrajinské komunity v Praze a Středočeském kraji*. 2003/2004. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
http://aa.ecn.cz/img_upload/ea85d6c87301f0a7507b0e8d7b873b63/IntegraceUkrArmVietn_final_PDF.pdf

DRBOHLAV, D., JANSKÁ, E., ŠELEPOVÁ, P. *Ukrajinská komunita v České republice: Výsledky dotazníkového šetření*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
http://www.cizinci.cz/files/clanky/130/ukrajinska_komunita.pdf

European Council on Refugees and Exiles. *Poziční dokument ECRE: „Integrace uprchlíků v Evropě“*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
<http://www.ecre.org/files/integcz.pdf>

FRIDRICHOVÁ, P. *Současné trendy v české imigrační politice*. (11.12.2007 Goethe-Institut Praha: Imigrace v dnešní Evropě. Krize modelů integrace?) [navštíveno naposledy 2008-05-13] Dostupné z:
http://www.sdklub.cz/files/Pozvanka_kulaty_stul.pdf

GABAL, I. *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků: Pracovní studie*. Praha, 2004. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

<http://www.cizinci.cz/files/clanky/16/analyza.pdf>

HORÁKOVÁ, M. *International Labour Migration Trends in the Czech Republic*. VÚPSV : 2007. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

http://www.vupsv.cz/Internat_labour_migrations_trends_09_07.ppt

JANSKÁ, E. *Ukrajinec – symbol levné pracovní síly v Česku, nebo zdroj investic na Ukrajině?* [cit. 2008-05-13] Dostupné z:

<http://www.natur.cuni.cz/~ejanska/Rozhledy.pdf>

KONCEPCE INTEGRACE. *Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další vývoj*. MPSV, 2006. [cit. 2008-05-13]

Dostupné z: http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf

KONVIČKA, L. *Jsou Češi nacionalisty a xenofoby?* STEM : 2001. [cit. 2008-05-13]

Dostupné z: <http://www.stem.cz/tisk.php?id=208>

KŘEČKOVÁ TŮMOVÁ, N. a kol. *Podpora integrace cizinců v oblasti zdravotní péče*. Kostelec nad Černými lesy : IZPE, 2003. 228 s. ISSN 1213-8096.

KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship*. Oxford : Oxford University Press, 1995. ISBN 0-19-829091-8.

KYMLICKA, W. *The rights of minority cultures*. Oxford : Oxford University Press, 1998. ISBN 0-16-878101-6.

LEONTIYEVA, Y. *Ukrajinská menšina a migranti v ČR*. In Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové). 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, s. 32 – 45. ISBN 80-7330-098-2.

LEONTIYEVA, Y. *Ukrajinská komunita v České republice* [rukopis]: heterogenita postojů a sociální distance. Praha: UK FSV, 2004. 64 s. Vedoucí práce Hynek Jeřábek.

LEGÁLNÍ MIGRACE – OTEVŘENÁ ŠANCE. *Pilotní projekt Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z: <http://www.imigracecz.org/?lang=cz&article=media2&mm=3999>

Mezinárodní organizace pro migraci. *Pracovní migrace*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z: <http://preview12.adeoo.at/rubrik.php?headline=7&rubrik=20>

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. *Mezinárodní smlouvy*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z: <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/mezsmlovy.asp>

Migrace v rozšířené Evropě: konference na Pražském hradě, 12. – 14. září 2002
Praha : British Council, 2002. 50 s. ISBN 80-238-9199-5

MUSIL, J. a kol. *Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii*. Praha : UK FSV CESES, 2004. 82 s. ISSN 1801-1519. [cit. 2008-05-13] Dostupné z: http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit04_09_musil.pdf

Přechodný pobyt cizinců: leták. Český helsinský výbor, 2006. [cit. 2008-05-13]
Dostupné z: http://www.helcom.cz/download/integrace/letaky/02letak_prechodny_pobyt.pdf

SKALKOVÁ, M. *Seminář "Azylové řízení v České republice" : vybrané texty*. United Nations High Commissioner for Refugees, 2004. 43 s.

ŠANDEROVÁ, J. (2005). *Sociální nerovnosti v teorii a výzkumu*. Pardubice : FHS UP (v tisku)

ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

Trvalý pobyt cizinců: leták. Český helsinský výbor, 2006. [cit. 2008-05-13] Dostupné z: http://www.helcom.cz/download/integrace/letaky/02letak_trvaly_pobyt.pdf

UHEREK, Z., HORÁKOVÁ, M., POJAROVÁ, T., KORECKÁ, Z. *Immigration to the Czech Republic and Families of Foreigners*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
http://www.vupsv.cz/Prezentace_Rodiny.ppt

Usnesení vlády ČR. *Usnesení vlády České republiky ze dne 28. dubna 2008 č. 493 o dialogu a spolupráci s třetími zeměmi v oblasti migrace*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
[http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/E8546FADB690C255C12574360023D080/\\$FILE/493%20uv080428.0493.doc.pdf](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/E8546FADB690C255C12574360023D080/$FILE/493%20uv080428.0493.doc.pdf)

World Migration 2005: Costs and Benefits of International Migration. ISSN 1561-5502.
[navštíveno naposledy 2008-05-13] Ke stažení na:
<http://www.iom.int/jahia/Jahia/cache/offonce/pid/1674?entryId=932>

Zásady migrační politiky 2003. *Zásady politiky vlády České republiky v oblasti migrace cizinců*. [cit. 2008-05-13] Dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/azyl/migrace.html#zasadyp>

ZILYNSKYJ, B. *Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917 – 1945 (1994)*. Praha : X-EGEM, 1995. 127 s. ISBN 80-85395-90-8.

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Demografické indikátory v Evropě, 2003

Příloha č. 2: Dosažené a požadované vzdělání cizinců evidovaných na úřadech práce

Příloha č. 3: Uchazeči zařazení do pilotního projektu

Příloha č. 4: Leták – trvalý pobyt

Příloha č. 5: Leták – přechodný pobyt

Příloha č. 6: Některé smlouvy uzavřené mezi Českou republikou a Ukrajinou

Příloha č. 7: Dotazník použitý při rozhovorech s ukrajinskými imigranty

Příloha č. 8: Projekt bakalářské práce

Přílohy

Příloha č. 1: Demografické indikátory v Evropě, 2003

DEMOGRAPHIC INDICATORS IN EUROPE, 2003

	Population January 2003 (‘000s)	Births	Deaths	Natural population De/increase per 1,000 population	Net migration	Total population change	Population January 2004 (‘000s)
EU-25	454,560	10.4	10.0	0.4	3.7	4.1	456,449
Germany	82,537	8.6	10.4	-1.8	1.8	0.0	82,539
France	59,635	12.7	9.2	3.5	0.9	4.4	59,901
UK	59,329	11.6	10.2	1.4	1.7	3.1	59,516
Italy	57,321	9.5	10.0	-0.5	8.9	8.4	57,804
Spain	41,551	10.4	9.1	1.3	14.2	15.5	42,198
Poland	38,219	9.2	9.5	-0.3	-0.4	-0.7	38,191
Netherlands	16,193	12.4	8.7	3.7	0.2	3.8	16,255
Greece	11,006	9.3	9.4	-0.1	3.2	3.1	11,255
Portugal	10,408	10.9	10.5	0.4	6.1	6.5	10,475
Belgium	10,356	10.7	10.2	0.5	3.4	3.9	10,396
Czech Rep.	10,203	9.2	10.9	-1.7	2.5	0.8	10,212
Hungary	10,142	9.4	13.5	-4.1	1.5	-2.5	10,117
Sweden	8,941	11.0	10.4	0.6	3.2	3.8	8,976
Austria	8,082	9.5	9.5	-0.0	4.0	4.0	8,114
Denmark	5,384	12.0	10.7	1.3	1.3	2.6	5,398
Slovakia	5,379	9.6	9.7	-0.1	0.3	0.2	5,380
Finland	5,206	10.9	9.4	1.5	1.1	2.6	5,220
Ireland	3,964	15.5	7.3	8.2	7.1	15.3	4,025
Lithuania	3,463	8.8	11.8	-3.0	-1.8	-4.8	3,446
Latvia	2,332	9.0	13.9	-4.9	-0.4	-5.3	2,319
Slovenia	1,995	8.6	9.6	-1.0	1.7	0.7	1,996
Estonia	1,356	9.6	13.3	-3.7	-0.2	-4.0	1,351
Cyprus*	715	11.3	7.7	3.6	17.9	21.5	731
Luxembourg	448	11.8	9.1	2.7	4.6	7.3	452
Malta	397	10.1	8.0	2.2	4.3	6.5	400
Iceland	289	14.2	6.2	8.0	-0.8	7.2	291
Liechtenstein	34	8.8	5.0	3.8	10.0	13.8	34
Norway	4,552	12.0	9.4	3.1	2.4	5.5	4,578
EEA	459,435	10.4	10.0	0.4	3.7	4.1	461,352
Switzerland	7,318	9.7	8.5	1.2	5.6	6.8	7,368
EU accession countries	34,061	9.2	12.5	-3.3		-3.1	
Croatia ¹	4,442	9.0	11.4	-2.4	2.0	-0.4	n.a.
Bulgaria ²	7,846	8.4	14.3	-5.7	n.a.	-5.7	7,799
Romania	21,773	9.6	12.2	-2.5	-0.3	-2.8	21,716
EU candidate country							
Turkey	70,173	21.0	7.1	13.9	1.4	15.3	71,254

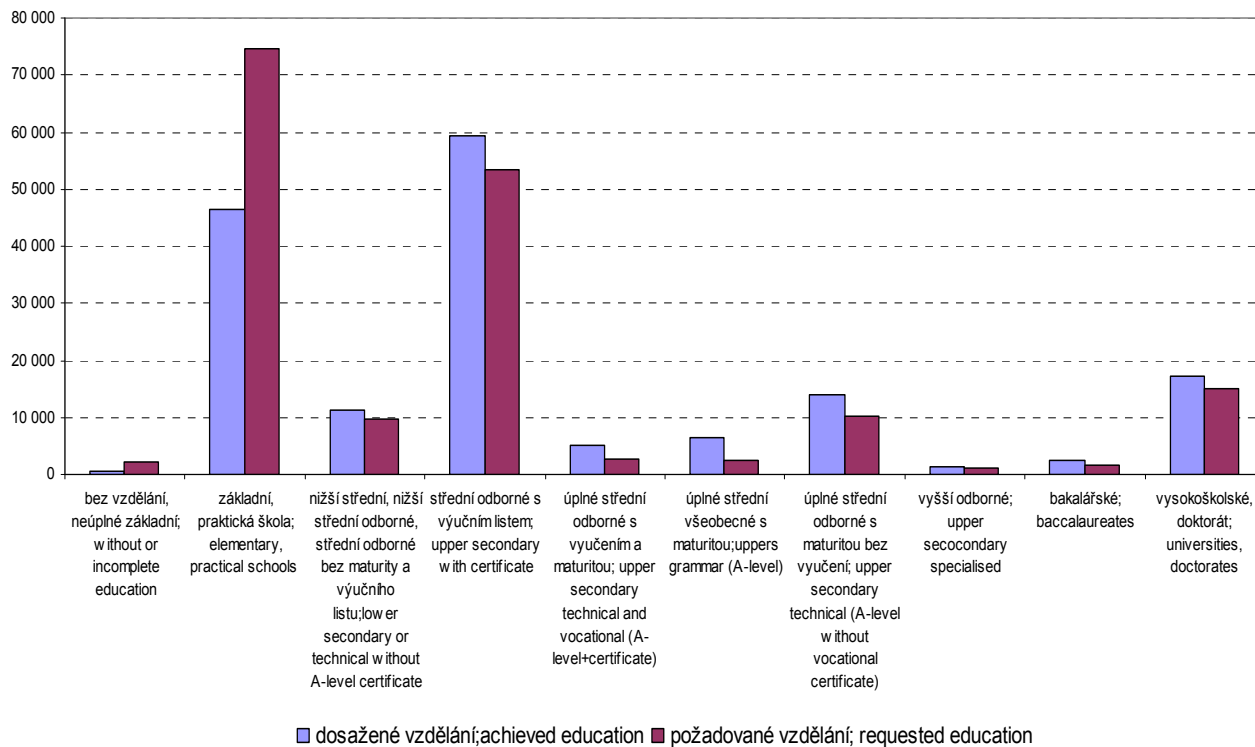
1. Croatian data on birth, death and net migration and population growth rate are from 2002; no population size for January 2004 available.

2. No data on migration available for 2003; population size for January 2004 is an estimate without migration.

Source: EUROSTAT, Chronos Database

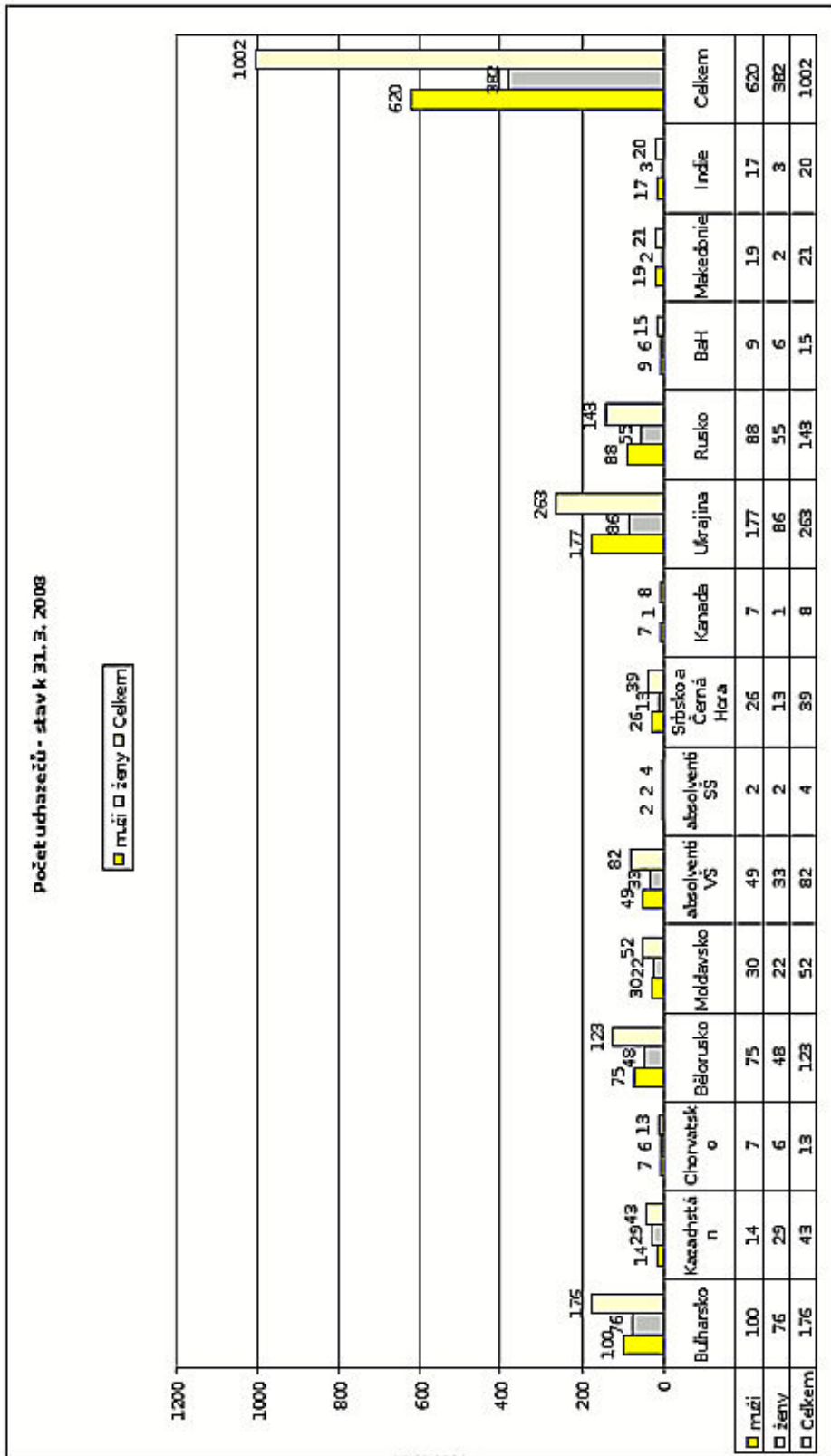
Zdroj: World Migration 2005

Příloha č. 2: Dosažené a požadované vzdělání cizinců evidovaných na úřadech práce

Zdroj: Horáková, 2007

Příloha č. 3: Uchazeči zařazení do pilotního projektu

Zdroj: LEGÁLNÍ MIGRACE – OTEVŘENÁ ŠANCE, 2008

Příloha č. 4: Leták – trvalý pobyt

Tento leták vznikl v rámci projektu „Komplexní sociálně-právní poradenství cizincům na podporu jejich integrace v ČR“ podpořeného MPSV.

Český helsinský výbor www.helcom.cz

Trvalý pobyt cizinců

(dle zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění zákona č. 165/2006 Sb. - účinném od 1. září 2006) Další letáky:

- Nabývání státního občanství
- Pobyt: • Přejíždění • Občané EU
- Rodina a bydlení cizinců

Cizinec je oprávněn pobývat na území v rámci trvalého pobytu na základě povolení k trvalému pobytu, nebo rozhodnutí příslušného orgánu o svěření tohoto cizince do náhradní výchovy.

O povolení k trvalému pobytu bez předchozího nepřetržitého pobytu na území je oprávněn požádat cizinec,

1. který o vydání tohoto povolení žádá z humanitárních důvodů, zejména
 - a. je-li manželem azylanta a manželství vzniklo před vstupem azylanta na území,
 - b. je-li nezletilým dítětem azylanta nebo dítětem, které je závislé na péči azylanta, pokud nepožádá o udělení azylu, nebo
 - c. byl-li v minulosti státním občanem České republiky,
2. který o vydání tohoto povolení žádá z jiných důvodů hodných zvláštního zřetele,
3. jehož pobyt na území je v zahraničněpolitickém zájmu České republiky,
4. který je nezletilým nebo zletilým nezaopatřeným dítětem cizince, jenž na území pobývá na základě povolení k trvalému pobytu, je-li důvodem žádosti společné soužití těchto cizinců, nebo
5. jemuž bylo předchozí povolení k trvalému pobytu zrušeno pro delší pobyt mimo území, a to do 3 let právní moci takového rozhodnutí.

O povolení k trvalému pobytu je po 4 letech nepřetržitého pobytu na území oprávněn požádat cizinec, který na území pobývá v rámci přechodného pobytu po ukončení řízení o udělení mezinárodní ochrany a o vydání tohoto povolení žádá neprodleně po ukončení řízení o udělení mezinárodní ochrany, přičemž toto řízení včetně případného řízení o kasační stížnosti trvalo nejméně 2 roky.

Do 4 let pobytu se započítává doba pobytu na území na vízum k pobytu nad 90 dnů, na povolení k dlouhodobému pobytu a doba pobytu po dobu řízení o udělení mezinárodní ochrany, včetně případného řízení o kasační stížnosti. **Nepřetržitost pobytu** na území je zachována, pokud cizinec podal žádost o udělení mezinárodní ochrany nejpozději do 7 dnů po skončení přechodného pobytu na dlouhodobé vízum nebo na povolení k dlouhodobému pobytu. Splnění podmínky nepřetržitého pobytu a podmínky trvání řízení o udělení mezinárodní ochrany lze prominout, žádá-li o povolení k trvalému pobytu na území nezletilý nebo zletilý nezaopatřený cizinec anebo cizinec zbavený způsobilosti k právním úkonům, který byl rozhodnutím příslušného orgánu svěřen do péče cizince žádajícího o povolení k trvalému pobytu ze stejného důvodu.

Každý cizinec je oprávněn požádat o povolení k trvalému pobytu po 5 letech nepřetržitého pobytu na území.

Do 5 let pobytu se započítává doba pobytu na území na vízum k pobytu nad 90 dnů a na povolení k dlouhodobému pobytu nebo doba pobytu na základě udělené doplňkové ochrany. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou byl cizinec na území služebně vyslán zahraničním zaměstnavatelem nebo zahraniční právnickou nebo fyzickou osobou; doba pobytu na území za účelem studia se započítává jednou polovinou. Započítávají se i období nepřítomnosti cizince na

území v průběhu doby pobytu, pokud tato jednotlivá období nepřítomnosti nepřesáhla 6 po sobě jdoucích měsíců a pokud ve svém souhrnu nepřesáhla 10 měsíců, a dále období nepřítomnosti cizince na území, které nepřesáhlo 12 po sobě jdoucích měsíců, pokud byl cizinec pracovně vyslán do zahraničí. Nepřetržitost pobytu je dále zachována, pokud jedno období nepřítomnosti cizince na území nebylo delší než 12 po sobě jdoucích měsíců ze závažných důvodů, zejména jde-li o těhotenství a narození dítěte, závažné onemocnění anebo studium nebo odborné školení, přičemž toto období se do doby pobytu nezapočítává.

Žádost o povolení k trvalému pobytu je oprávněn podat i cizinec, který v době splnění podmínek podle předchozích odstavců pobývá mimo území. Jestliže platnost povolení k dlouhodobému pobytu na území skončí cizinci v době jeho nepřítomnosti na území, musí být žádost podána nejpozději do 6 měsíců od skončení platnosti tohoto povolení.

Žádost o povolení k trvalému pobytu bez předchozího pobytu se podává na **zastupitelském úřadu**.

Žádost o povolení k trvalému pobytu z humanitárních nebo jiných důvodů hodných zvláštního zřetele lze podat **těž policii**, pokud cizinec, jemuž má být povolení k trvalému pobytu vydáno,

1. pobývá na území v rámci přechodného pobytu a je nezletilým nebo zletilým nezaopatřeným dítětem cizince, jenž na území pobývá na základě povolení k trvalému pobytu, přičemž důvodem žádosti je společné soužití těchto cizinců, nebo je manželem nebo nezletilým dítětem cizince, jemuž byl udělen azyl,
2. pobývá na území na základě uděleného víza k pobytu nad 90 dnů nebo povolení k dlouhodobému pobytu, nebo
3. pobývá na území na základě vydaného povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území, pokud jeho spolupráce s orgánem činným v trestním řízení přispěla k prokázání trestného činu obchodování s lidmi nebo prokázání organizování nebo umožnění nedovoleného překročení státní hranice.

Žádost o povolení k trvalému pobytu v zájmu ČR nebo po ukončení řízení o udělení mezinárodní ochrany podává cizinec ministerstvu vnitra, žádost po 5 letech pobytu podává cizinec policii; pobývá-li mimo území, je oprávněn podat ji i na zastupitelském úřadu.

Žádost se podává na úředním tiskopisu. **K žádosti je třeba připojit:**

1. fotografie,
2. cestovní doklad,
3. listinný doklad potvrzující účel pobytu na území, například oddací list, rodný list nebo jinou listinu dokládající příbuzenský vztah, doklad o tom, že cizinec byl v minulosti státním občanem České republiky, nejde-li o žádost po 5 letech pobytu,
4. doklad o zajištění prostředků k trvalému pobytu na území, pokud nejde o žádost po ukončení řízení o udělení mezinárodní ochrany nebo o cizince, který byl svěřen do náhradní výchovy a dosáhl věku 18 let,
5. výpis z evidence Rejstříku trestů a obdobný doklad státu, jehož je cizinec státním občanem nebo v němž má trvalé bydliště, jakož i států, v nichž cizinec v posledních 3 letech pobýval nepřetržitě po dobu delší než 6 měsíců, jako doklad k posouzení trestní zachovalosti nebo čestné prohlášení v případě, že tento stát takový doklad nevydává; tato povinnost se nevztahuje na cizince mladšího 15 let, v případě cizince, jemuž bylo uděleno vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území nebo povolení k dlouhodobému pobytu za účelem strpění pobytu na území, který je starší 15 let, lze požadovat toliko výpis z evidence Rejstříku trestů (obdobu výpisu nepředkládá žadatel po ukončení řízení o udělení mezinárodní ochrany),
6. doklad o zajištění ubytování na území,
7. souhlas rodiče, popřípadě jiného zákonného zástupce nebo poručníka s pobytem dítěte na území, pokud nejde o společné soužití rodiny s tímto rodičem, zákonným zástupcem nebo poručníkem.

Za doklad o zajištění prostředků k trvalému pobytu na území se považuje doklad prokazující možnost vynaložit měsíčně peněžní prostředky dostatečné k zajištění výživy a ostatních základních potřeb cizince a jím vyživovaných osob a nezbytných nákladů na domácnost. Jde-li o žádost bez předchozí doby pobytu, může být tento doklad nahrazen dokladem o příslibu poskytnutí prostředků k zajištění trvalého pobytu na území z prostředků veřejných rozpočtů. **Dokladem o**

zajištění ubytování se rozumí doklad o vlastnictví bytu nebo domu, doklad o oprávněnosti užívání bytu nebo úředně ověřený podpis na písemném potvrzení oprávněné osoby o souhlasu s ubytováním cizince (lze nahradit podpisem před orgánem policie nebo pověřeným zaměstnancem ministerstva).

Náležitosti žádosti o povolení k pobytu **nesmí být starší 180 dnů**, s výjimkou cestovního dokladu, rodného listu, oddacího listu a fotografie cizince, pokud odpovídá jeho skutečné podobě.

Policie žádost o vydání povolení k pobytu **zamítne**, jestliže

1. cizinec nepředloží náležitosti,
2. cizinec předloží padělané nebo pozměněné náležitosti,
3. v případě polygamního manželství nositel oprávnění ke sloučení rodiny již na území s jinou manželkou pobývá,
4. je cizinec evidován v evidenci nežádoucích osob,
5. cizinec žádající bez předchozího pobytu trpí závažnou nemocí,
6. v řízení je zjištěno, že bylo uzavřeno manželství jen za účelem udělení povolení nebo je třeba splnit závazek z mezinárodní smlouvy,
7. v řízení nejsou potvrzeny humanitární nebo jiné zvláštního zřetele hodné důvody uvedené v žádosti nebo nejsou splněny podmínky k udělení povolení,
8. cizinec nepředloží doklad o zajištění prostředků k pobytu,
9. cizinec nespĺňuje podmínku trestní záchovalosti,
10. je důvodné nebezpečí, že by cizinec mohl ohrozit bezpečnost státu nebo závažným způsobem narušit veřejný pořádek, nebo
11. cizinec závažným způsobem narušil veřejný pořádek nebo ohrozil bezpečnost jiného členského státu Evropské unie,

Pokud v případech 8) až 11) bude zamítnutí žádosti přiměřené z hlediska jeho zásahu do soukromého nebo rodinného života cizince.

Zdroj: Český helsinský výbor, 2006

Příloha č. 5: Leták – přechodný pobyt

Tento leták vznikl v rámci projektu „Komplexní sociálně-právní poradenství cizincům na podporu jejich integrace v ČR“ podpořeného MPSV.

Český helsinský výbor www.helcom.cz

Přechodný pobyt cizinců

(dle zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění zákona č. 165/2006 Sb. - účinném od 1. září 2006) Další letáky:

- Nabývání státního občanství
- Pobyt: • Trvalý • Občané EU
- Rodina a bydlení cizinců

Přechodně může cizinec na území pobývat vedle zvláštních případů bez víza, na krátkodobé (vízum k pobytu nad 90 dnů – typ C) či dlouhodobé vízum (vízum k pobytu nad 90 dnů – typ D) nebo na povolení k přechodnému pobytu.

Vízum k pobytu nad 90 dnů

- uděluje policie na žádost cizince pro pobyt za účelem vyžadujícím pobyt na území delší než 3 měsíce, pro převzetí povolení k trvalému pobytu, povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny nebo za účelem studia na území nebo za účelem podání žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu MZV.
- platí 1 rok (první případ výše) nebo 6 měsíců (ostatní případy).
- opravňuje k pobytu podle účelu (ve zvláštních případech jen na 3 dny).

K žádosti o udělení víza se předkládá:

- cestovní doklad, fotografie,
- doklad potvrzující účel pobytu na území,
- prostředky k pobytu na území (ne pro účel zaměstnání),
- doklad o zajištění ubytování po dobu pobytu na území,
- výpis z evidence Rejstříku trestů (je-li starší 15 let).

na žádost dále:

- doklad obdobný výpisu z evidence Rejstříku trestů vydaného státem původu žadatele a státy, v nichž žadatel pobýval v posledních 3 letech nepřetržitě po dobu delší než 6 měsíců, nebo čestné prohlášení, pokud stát takový doklad nevydává (lze požádat z ambasády),
- lékařskou zprávu, že netrpí závažnou nemocí, pouze v případě důvodného podezření, že jí trpí, případně doklad o cestovním zdravotním pojištění.

Vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území udělí policie cizinci:

- kterému ve vycestování z území brání překážka na jeho vůli nezávislá,
- jehož vycestování není možné,
- který je svědkem nebo poškozeným v trestním řízení a jeho účast na řízení je nezbytná,
- který v době platnosti oprávnění k pobytu požádal na území o vydání povolení k trvalému pobytu s vazbou na délku pobytu na území, pokud o této žádosti nebylo rozhodnuto v době platného oprávnění k pobytu, nebo
- který podal žalobu proti rozhodnutí policie nebo ministerstva vnitra o zrušení platnosti víza nad 90 dnů nebo povolení k dlouhodobému pobytu nebo o zamítnutí žádosti o prodloužení povolení k dlouhodobému pobytu nebo o povolení k trvalému pobytu, pokud současně navrhl přiznání odkladného účinku žaloby

Žádost o udělení víza k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území se podává na území policii.

Dobu platnosti víza k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území policie stanoví na dobu nezbytně nutnou, nejdéle však na dobu 1 roku (na 6 měsíců v posledních dvou případech).

Trvání překážky vycestování je cizinec, kterému bylo uděleno vízum povinen na požádání policie prokázat, a to i čestným prohlášením.

K žádosti o udělení víza se předkládá:

- cestovní doklad, fotografie,

- ověřená kopie dokladu potvrzujícího existenci důvodu strpění, případně čestné prohlášení o něm,
- případně doklad o cestovním zdravotním pojištění, a
- případně doklad o podání žaloby a návrhu na přiznání jejího odkladného účinku.

Přechodný pobyt na území na základě povolení k dlouhodobému pobytu

Žádost o povolení k dlouhodobému pobytu je oprávněn podat cizinec, který **na území pobývá na vízum k pobytu nad 90 dnů, hodlá na území přechodně pobývat po dobu delší než 1 rok a trvá-li stejný účel pobytu.**

Žádost o povolení k dlouhodobému pobytu je dále oprávněn podat cizinec, který na území **pobýval na vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu** a následně na území pobývá na povolení k dlouhodobému pobytu za účelem strpění pobytu vydaného podle § 43 pobytového zákona, pobývá-li na území nepřetržitě po dobu **nejméně 3 let.**

Žádost o povolení k dlouhodobému pobytu se podává policii na úředním tiskopisu. Cizinec je oprávněn pobývat na území po dobu uvedenou v povolení k dlouhodobému pobytu.

O **povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny** na území může požádat:

- manžel cizince s povoleným pobytem,
- nezletilé nebo zletilé nezaopatřené dítě cizince s povoleným pobytem,
- nezletilé nebo zletilé nezaopatřené dítě manžela cizince s povoleným pobytem,
- nezletilý cizinec, který byl cizinci s povoleným pobytem na území nebo jeho manželu rozhodnutím příslušného orgánu svěřen do náhradní rodinné péče, nebo který byl cizincem s povoleným pobytem na území nebo jeho manželem osvojen anebo jehož poručníkem nebo manželem jeho poručníka je cizinec s povoleným pobytem na území, pokud se bude péče o nezletilého cizince vykonávat na území,
- rodič nezletilého cizince, kterému byl udělen azyl; nemá-li tento nezletilý cizinec rodiče, je oprávněn žádost podat jiný jeho přímý příbuzný ve vzestupné linii, a není-li takového příbuzného, je žádost oprávněn podat poručník nezletilého cizince,
- osamělý cizinec starší 65 let nebo bez ohledu na věk cizinec, který se o sebe nedokáže ze zdravotních důvodů sám postarat, jde-li o sloučení rodiny s rodičem nebo dítětem s povoleným pobytem na území.

Žádost se podává na zastupitelském úřadu.

V průběhu pobytu na území na vízum k pobytu nad 90 dnů nebo na povolení k dlouhodobému pobytu vydané za jiným účelem může cizinec žádost o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny podat na **území policii. Povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny se cizinci udělí, jestliže**

- cizinec, se kterým má být umožněno společné soužití rodiny, je držitelem povolení k dlouhodobému pobytu nebo povolení k pobytu a pobývá na území po dobu nejméně 15 měsíců; jde-li o sloučení manželů, současně musí každý z nich dosáhnout věku 20 let,
- manželu, se kterým má být umožněno společné soužití rodiny, byl udělen azyl, pokud manželství vzniklo před jeho vstupem na území,
- nezletilému cizinci, se kterým má být umožněno společné soužití rodiny, byl udělen azyl,
- jde o nezletilého cizince svěřeného, osvojeného nebo s poručníkem, anebo o osamělého cizince staršího 65 let.

U polygamního manželství nelze povolení vydat cizinci, jehož manžel je nositelem oprávnění ke sloučení rodiny a již na území s jinou manželkou pobývá. **K žádosti je cizinec povinen předložit** vedle obecných dále:

- doklad potvrzující příbuzenský vztah;
- souhlas rodiče, popřípadě jiného zákonného zástupce nebo poručníka s pobytem dítěte na území, pokud nejde o společné soužití rodiny s tímto rodičem, zákonným zástupcem nebo poručníkem,
- doklad prokazující, že úhrnný příjem rodiny po sloučení nebude nižší než součet částek životních minim členů rodiny a nejvyšší částky normativních nákladů na bydlení stanovených pro účely příspěvku na bydlení nebo částky, kterou cizinec věrohodně prokáže jako částku skutečných odůvodněných nákladů vynakládaných na bydlení rodiny.

Povolení k dlouhodobému pobytu za účelem studia na území

Žádost podává na zastupitelském úřadu cizinec, jenž hodlá na území pobývat přechodně více než 3 měsíce, a jde-li o studium dle pobytového zákona s výjimkou vzdělávání v základní škole, střední škole nebo v konzervatoři, které není uskutečňováno v rámci výměnného programu nebo odborné praxe prováděné za úplaty.

Povolení k dlouhodobému pobytu za účelem strpění pobytu na území

- uděluje policie na žádost cizince, kterému bylo uděleno vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území, pokud pobyt cizince na území bude delší než 1 rok a trvají-li důvody, pro které bylo toto vízum uděleno.

Cizinec, který hodlá na území pobývat **za jiným účelem**, než který mu byl povolen, je povinen požádat policii o udělení nového povolení k dlouhodobému pobytu.

Cizinec starší 18 let s povoleným dlouhodobým pobytem za účelem společného soužití rodiny je oprávněn po 5 letech pobytu na území požádat policii o vydání povolení k dlouhodobému pobytu za jiným účelem.

Cizinec s povoleným dlouhodobým pobytem za účelem společného soužití rodiny je oprávněn požádat o vydání povolení k dlouhodobému pobytu za jiným účelem v případě rozvodu s nositelem oprávnění ke sloučení rodiny, pobýval-li ke dni rozvodu na území nepřetržitě po dobu nejméně 2 let a manželství trvalo nejméně 5 let; podmínka nepřetržitého pobytu a doby trvání manželství neplatí, pokud tento cizinec v důsledku uzavření sňatku s nositelem oprávnění ke sloučení rodiny pozbyl občanství

ČR.

Žádost o prodloužení doby pobytu na území na vízum nebo prodloužení doby platnosti víza podává cizinec policii.

O **prodloužení doby pobytu** na území na vízum nebo prodloužení doby platnosti víza je cizinec oprávněn požádat **u dlouhodobých víz nejdříve 120 dnů a nejpozději 14 dnů a u krátkodobých víz nejdříve 30 dnů a nejpozději 3 dny** před uplynutím doby povoleného pobytu na území nebo doby platnosti víza.

Žádost o povolení k dlouhodobému pobytu je cizinec povinen podat nejdříve **120 a nejpozději 14 dnů před uplynutím platnosti víza** k pobytu nad 90 dnů.

V případě, že **podání žádosti ve lhůtě zabrání důvody na vůli cizince nezávislé**, je cizinec oprávněn tuto žádost podat do 3 pracovních dnů po zániku těchto důvodů; vízum se do doby zániku oprávnění podle předchozí věty považuje za platné.

Pokud **doba platnosti víza** k pobytu nad 90 dnů uplyne **před rozhodnutím žádosti** o povolení dlouhodobého pobytu, ačkoliv žádost byla podána ve lhůtě, **považuje se vízum za platné** do doby **nabytí právní moci rozhodnutí** o podané žádosti.

Povolení k dlouhodobému pobytu **rezidenta jiného členského státu Evropské unie** se vydá pokud na území hodlá pobývat přechodně po dobu delší než 3 měsíce. **Žádost** o povolení podává rezident na zastupitelském úřadu nebo na území policii (tak musí učinit v době platnosti oprávnění k přechodnému pobytu na území nejpozději do 3 měsíců ode dne vstupu na území). **K žádosti** se vedle obecných vízových náležitostí **předloží**:

- doklad o přiznání právního postavení rezidenta jiného členského státu Evropské unie,
- případně doklad o cestovním zdravotním pojištění,
- doklad prokazující možnost vynaložit měsíčně peněžní prostředky dostatečné k zajištění výživy a ostatních základních potřeb žadatele a jím vyživovaných osob a nezbytných nákladů na domácnost.

Žádost je oprávněn podat i rodinný příslušník rezidenta, pokud má s ním povolen pobyt za účelem společného soužití rodiny na území státu, který rezidentovi toto postavení přiznal nebo mu bylo na území tohoto státu postavení rezidenta jiného členského státu Evropské unie přiznáno.

Zdroj: Český helsinský výbor, 2006

Příloha č. 6: Některé smlouvy uzavřené mezi Českou republikou a Ukrajinou

- **Protokol o změně Správního ujednání k provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o sociálním zabezpečení**

Oblast sml. úpravy	Sociální zabezpečení
Typ	dvoustranná
Kategorie	Vládní
Místo podpisu	Kyjev
Datum podpisu	19.10.2006
Platnost od	19.10.2006
Publikace č.	113/2006 (Sb. m. s.)

- **Správní ujednání k provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o sociálním zabezpečení**

Oblast sml. úpravy	Sociální zabezpečení
Typ	dvoustranná
Kategorie	Vládní
Místo podpisu	Praha
Datum podpisu	25.6.2003
Platnost od	25.6.2003
Publikace č.	96/2003 (Sb. m. s.)

- **Smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o sociálním zabezpečení**

Oblast sml. úpravy	Sociální zabezpečení
Typ	dvoustranná
Kategorie	Prezidentská - čl. 10 ústavy 2001
Místo podpisu	Kyjev
Datum podpisu	4.7.2001
Platnost od	1.4.2003
Publikace č.	29/2003 (Sb. m. s.)

- **Ujednání mezi Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky a Ministerstvem práce Ukrajiny o spolupráci v oblasti práce a zaměstnanosti**

Oblast sml. úpravy	Zaměstnávání a odborná příprava zahraničních pracovníků
Typ	dvoustranná
Kategorie	Resortní
Místo podpisu	Kyjev
Datum podpisu	21.3.1996
Platnost od	21.3.1996

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2008

Příloha č. 7: Dotazník použitý při rozhovorech s ukrajinskými imigranty**1. Úvodní otázky**

- 1.1. Jak dlouho už pobýváte v ČR?
- 1.2. Kdy jste se naučil/a mluvit česky?
- 1.3. Jak jste si osvojoval/a český jazyk?
- 1.4. Vyhovuje Vám místo, kde bydlíte?
- 1.5. Bydlíte na stejném místě po celou dobu, co jste přišel/přišla do ČR?

2. Jaký vliv má emigrace na rodiny Ukrajinců?

- 2.1. Když jste se rozhodl/a pracovat v ČR, byl někdo, koho jste znal/a, v Česku už předtím zaměstnaný?
- 2.2. Přijel někdo blízký nebo známý s Vámi? Kdo?
- 2.3. Přátelíte se s dalšími Ukrajinci, kteří žijí v ČR?
- 2.4. Máte kontakty na další Ukrajince, žijící v ČR?
- 2.5. Žije Vaše rodina s vámi v ČR? Pokud ne, jak často se vídáte?
- 2.6. Jak často jezdíte na Ukrajinu?
- 2.7. Ochladly Vaše kontakty se členy rodiny, kteří zůstali na Ukrajině?
- 2.8. Jak Vás vnímají, když přijedete na Ukrajinu?
- 2.9. Jaké jsou podle Vás vztahy mezi Ukrajinci, kteří žijí v ČR, navzájem?
- 2.10. Máte Vy sami potřebu se zde stýkat s ostatními ukrajinskými imigranty?

3. Jaký postoj mají Češi k cizincům?

- 3.1. Přátelíte se s Čechy?
- 3.2. S jakým přístupem Čechů jste se setkal/a?
- 3.3. Jsou k Vám spíše vstřícní?
- 3.4. Mají vůči Vám předsudky?
- 3.5. Máte pocit, že Vás Češi berou jako sobě rovné?
- 3.6. Jak byste hodnotil/a jednání úřadů s Ukrajinci?
- 3.7. Máte Vy osobně nějaké špatné zkušenosti?
- 3.8. Myslíte si, že jsou cizinci u nás dostatečně chráněni proti diskriminaci?
- 3.9. Setkal/a jste se Vy osobně s diskriminací?

4. Mají Ukrajinci u nás možnost sociální mobility?

- 4.1. Jakou zde máte práci?
- 4.2. Jste s ní spokojen/a? Pokud ne, co byste rád/a na své situaci změnil/a?
- 4.3. Vyhovuje vám pracovní doba? Plat? Chování zaměstnavatele, ostatních zaměstnanců?
- 4.4. Jakou práci byste ideálně chtěl/a dělat?
- 4.5. Jaké je Vaše nejvyšší dokončené vzdělání, kvalifikace?
- 4.6. Pokud zde pracují někteří Vaši přátelé, odpovídá jejich zaměstnání jejich vzdělání, kvalifikaci?

5. Jaké podmínky musí cizinci splnit, aby mohli legálně pobývat na území ČR? Jaké možnosti nabízí česká migrační politika?

- 5.1. Proč jste se rozhodl/a emigrovat a proč právě do ČR?

- 5.2. Jak jste se dozvěděl/a o možnosti emigrovat do ČR?
- 5.3. Máte dostatek informací o české migrační politice, o zákonech?
- 5.4. Jaký typ pobytu máte?
- 5.5. Máte zájem o získání trvalého pobytu v ČR?
- 5.6. Plánujete, že se vrátíte na Ukrajinu?

6. Jak vypadají snahy MPSV ČR, aby u nás zůstali vzdělaní cizinci? (Projekt MPSV ČR Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků)

- 6.1. Víte, že existuje projekt MPSV ČR Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků?
- 6.2. Znáte někoho, kdo ho využil?

7. Otázky na závěr

- 7.1. Vzpomenete si, jaké byly Vaše první dojmy po příjezdu do ČR (co se týče jednání úřadů, zaměstnavatele, Čechů obecně)?
- 7.2. Co Vám nejvíce pomohlo při příjezdu do ČR?
- 7.3. Jste tu celkově spokojen/a?
- 7.4. Pokud ne, co Vám tu nejvíce chybí, vadí?
- 7.5. Zajímáte se o politické dění v ČR?
- 7.6. Sledujete dění na Ukrajině?
- 7.7. V České republice se netvoří oblasti, kde by žilo více Ukrajinců pohromadě. Proč si myslíte, že to tak je? Jaký je na to Váš názor?
- 7.8. Věk.
- 7.9. Rodinný stav.

Příloha č. 8: Projekt bakalářské práce**Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd****Institut sociologických studií**

Katedra sociologie a sociální politiky

Michaela Čejková**JAK SE ŽIJE UKRAJINSKÝM MIGRANTŮM V ČESKÉ
REPUBLICI***Projekt bakalářské práce***• Námět práce**

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zabývat ukrajinskou migrací v České republice. Cílem je popsat vývoj situace od roku 1989 a čím je tento vývoj ovlivněn. Jak se s ukrajinskou migrací vyrovnává česká politika a naopak, co všechno musí občané Ukrajiny udělat, aby se do ČR dostali. Jaký vliv má emigrace na rodiny Ukrajinců a jak se jim daří integrovat do české společnosti v kontextu možností, které zde mají, a v kontextu postojů Čechů k cizincům. Také bych se chtěla zaměřit na to, zda u nás Ukrajinci zastupují pouze levnou pracovní sílu nebo zda je významná část z nich vzdělaná a kvalifikovaná. V souvislosti s tím se zaměřím na to, jestli pilotní projekt MPSV ČR Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků využívají i Ukrajinci a jestli se objevují v nové kategorii vysoce kvalifikovaných pracovníků, která by měla motivovat vzdělané cizince zůstat v ČR.

• Předpokládané metody zpracování

- I. Studium dokumentů, které už o tématu nebo souvisejících tématech byly sepsány.

Pomocí studia dokumentů bych chtěla zmapovat vývoj ukrajinské migrace v České republice, do jaké míry se jim daří zapojit se do zdejšího života, zda jsou úspěšní v hledání zaměstnání. Touto cestou bych také zjišťovala postoje občanů ČR k imigraci a jejich dopad na ukrajinské přistěhovalce. Studium dokumentů by mi rovněž mělo pomoci k orientaci v české migrační politice a byrokracii, se kterou se migranti musejí potýkat.

II. Studium statistických dat.

Studiem statistických dat bych chtěla zjistit zejména údaje o počtech Ukrajinců v ČR a údaje o jejich zaměstnanosti u nás.

III. Rozhovory s několika ukrajinskými migranty, pravděpodobně půjde o polostandardizované rozhovory.

Z rozhovorů bych se chtěla dozvědět osobní zkušenosti ukrajinských migrantů s problémy zmíněnými výše. Interview by také mělo poskytnout informace o způsobu, jakým se Ukrajinci vyrovnávají s novým životem, o vlivu, jaký to vše má na jejich rodiny, o tom, s jakým přístupem Čechů se setkali.

• **Předběžná struktura práce**

- I. Vývoj ukrajinské migrace v ČR od roku 1989. Údaje o počtech Ukrajinců v ČR.
- II. Ukrajínští migranti a česká migrační politika. Dopad migrační politiky na ukrajinské migranty.
- III. Zaměstnání a úroveň vzdělání. Pracovní pozice, které u nás Ukrajinci zastávají. Horší sociální postavení Ukrajinců spojené se zaměstnáním u nás.
- IV. Integrace emigrantů z Ukrajiny. Jak se jim daří zapojit se do života v Česku.
- V. Vliv emigrace na rodiny Ukrajinců.

• **Orientační seznam literatury:**

Cizinci v České republice = Foreigners in the Czech republic 2006. Praha: Český statistický úřad, 2006. 240 s.

- Geddes, A. *The politics of migration and immigration in Europe*. London : Sage, 2003. 220 s.
- Heckmann, F. – Schnapper, D. *The integration of immigrants in European societies: national differences and trends of convergence*. Stuttgart : Lucius & Lucius, 2003. 261 s.
- Klaus J. Bade. *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století*. Praha: Lidové noviny, 2005. 497 s.
- Leontiyeva, Y. *Ukrajinská komunita v České republice [rukopis]: heterogenita postojů a sociální distance*. Praha: UK, FSV, 2004. 64 s. Vedoucí práce Hynek Jeřábek.
- Mareš, M. – Kopeček, L. – Pečínka, P. – Stýskalíková, V. *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 139 s.
- Meier, V. *Zahraniční pracovní migrace v České republice [rukopis] : (na příkladě ukrajinské pracovní migrace)*. Praha, 2002. 136 s. Vedoucí diplomové práce Jiřina Šiklová.
- Migrace v rozšířené Evropě: konference na Pražském hradě, 12. – 14. září 2002*
Praha : British Council, 2002. 50 s.
- Nečitelní cizinci: jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2003. 94 s.
- Patterns of migration in Central Europe*. Houndmills : Palgrave, 2001. 301 s. Edited by Claire Wallace and Dariusz Stola.
- Procházková, K. *Migrace. Formování rodiny imigrantů v České republice [rukopis]*. Praha, 2005. 41 s. Vedoucí práce Tomáš Kučera.
- Příručka o integraci: pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2005. 83 s.
- Sirovátka, T. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 355 s.
- Šafrová, J. *Politika zaměstnávání cizinců v ČR v kontextu současných trendů migrace a migračních politik v globalizujícím se světě [rukopis]*. Praha, 2005. 145 s. Vedoucí práce Bohumila Čabanová.
- Šišková, T. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. 188 s.
- World migration 2005: costs and benefits of international migration / International Organization for Migration*. Geneva : IOM, 2005. 494 s.

<http://www.mvcr.cz/azyl/index.html>

<http://www.mpsv.cz/cs/3085>

<http://www.iir.cz/>

<http://www.migraceonline.cz/vystava/cms/article/34/ludmila>

<http://www.vlada.cz>

<http://www.ukrajinci.cz>

<http://www.imigrace.cz/>

<http://www.cvvm.cas.cz/>

<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/uvod>

<http://www.cizinci.cz/news.php?lg=1>

<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/1414-06>

<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/1118-06>

<http://www.mkc.cz/>

<http://www.iom.cz/>

<http://www.domavcr.cz/>